

Északról Délre: Kortárs finn építészet Afrikában

Szerző: Nyiri Csongor

Konzulensek: Terbe Rita DLA, Vasáros Zsolt DLA, Dr. Vukoszávlyev Zorán

Exploratív Építészeti Tanszék

TDK

Budapest, 2021

Absztrakt

A Hajsza Afrikáért nevű folyamat 1881 és 1914 között zajlott, melynek során az európai nagyhatalmak elfoglalták és felosztották egymás között a kontinenst. Ennek következményeként egyes területeken, ahol a hatalmi beágyazódás ezt megengedte, kulturális asszimilálódás ment végbe. Ezzel párhuzamosan zajlott a Második Ipari Forradalom is, mely később a globalizáció kiteljesedéséhez vezetett. E jelenségek fényében a tradicionális afrikai környezet alapjaiban fordult a feje tetejére mind szociológiai, mind építészeti értelemben.

A kutatási témám fő irányvonalaként azt vizsgálom, hogy az általános értelemben vett európai kortárs építészet miként tud integrálódni a tradicionális afrikai kontextusban. Vajon a kortárs építészet felhasználja a józan ész alapján évezredek óta jelenlévő vernakuláris hagyományok tanulságait?

Esettanulmányaimat a finn

Hollmen Reuter

Sandman építészcsoporthoz tartozó munkásságán keresztül fűzöm fel. Munkáik során elemezték, hogy a környezeti adottságok milyen formában módosítják az építészeti programalkotást. A dolgozatban további válaszokat szeretnék keresni a kritikai regionalizmussal, és a nemzetközi stílussal kapcsolatban. A témát erősen érintik olyan kérdések, mint: hogyan fordítható le az építészet nyelvére a helyi jelleg, és hol a határa a vernakulárisból fellelt eszközök alkalmazásának, hogy a mű ne váljon egyfajta múltidéző hamisság áldozatává.

A már 50-70 éve létrejött modern épületek tradicionális környezetbe való integrálódását - a gyarmati esettanulmányokon túl, a ma építészetére fókuszálva - vizsgálom. Multikulturális utazást indítok újtárra, melynek fókuszában a finn iroda áll, akik 1995-től kezdődően elmaradott afrikai régiók közösségeivel együttműködve hoztak létre új épületeket. Személyes motivációm a téma elméleti egzotikussága mellett a 2022 tavaszán esedékes finnországi Erasmus-részképzésem is adja.

Szakirodalom:

Hollmén, Saija: „Now the baobab shines”, Helsinki, 2020.

Hollmén, Saija; Reuter, Jenni; Sandman, Helena: Vol. 2 No. 1 , Architectural Research in Finland 2018.

Frampton, Kenneth: Modern Architecture - A Critical History. Thames and Hudson, London 1992. (3rd ed.)

Folkers, Antoni: Modern Architecture in Africa, Amsterdam, 2010

North to South: Finnish Contemporary Architecture in Africa

Abstract

The process named by Scramble for Africa took place between 1881 and 1914, whereby the European great powers conquered and split up the continent among each other. As a consequence on some territories, where the embedding politics let it, cultural assimilation took place. Paralelly with this the Second Industrial Revolution was happening which contributed later to the fulfillment of globalization. With these events in mind it is important to notice, that the traditional African environment had changed socially and architecturally topsy turvy.

The main point of my study is how the European contemporary architecture in a general sense tends to integrate into the traditional African context. Whether the people of our time had learned from the lessons of the vernacular architecture, which was based on the common sense and was present in the last few thousand years? The chosen case studies are designs of the Finnish Hollmen Reuter Sandman group, and lend me help during the examination. Their workflow is based on profound researches regarding the architectural design affected by the cultural varieties. During my study I search further answers connected to the critical regionalism, and the international style. This attitude may concern additional questions like: how is it possible for the architectural language to interpret the local nature, and where can we draw the line for the usage of found tools from the vernacular if we do not plan to make the end result a kind of evocative insincerety's prey.

I examine the architectural integration of the already 50-70 years old built modern heritage through the colonial case studies, but focusing contemporary buildings. I plan to initiate a multicultural travel, which concentrates the Finnish office that they design innovative contemporary buildings on the territory with the collaboration of developing country's local communities since 1995. Furthermore my personal motivation stems from the topic's exotism moreover my subsequent Erasmus mobility in Finland during the 2022 Spring semester.

Literature:

Hollmén, Saija: „Now the baobab shines”, Helsinki, 2020.

Hollmén, Saija; Reuter, Jenni; Sandman, Helena: Vol. 2 No. 1 , Architectural Research in Finland 2018.

Frampton, Kenneth: Modern Architecture - A Critical History. Thames and Hudson, London 1982. (3rd ed.)

Folkers, Antoni: Modern Architecture in Africa, Amsterdam, 2010

TARTALOMJEGYZÉK

1	Előzmények	1
1.1	Bevezetés - Technológia, áldás vagy átok?	1
1.2	Az építészet technológiai és szemléletbeli újításai	5
2	Esettanulmányok	8
2.1	Elméleti keretrendszer	8
2.2	Gyakorlati keretrendszer	14
2.3	Hollmén Reuter Sandman Architects	15
2.3.1	Biográfia	15
2.3.2	A HRS vernakuláris vizsgálatai	16
2.3.3	Saija Hollmén doktori disszertációja	16
2.4	Építészeti tervezésre vonatkozó kulturális változók	18
2.4.1	Kontextus	18
2.4.2	Technológia és tudás	25
2.5	Esettanulmányok összegzése	29
3	Kritikai interpretáció	30
3.1	Konklúzió	30
3.2	Záró összegzés	31
4	IRODALOMJEGYZÉK	33
5	KÉPJEGYZÉK	33
6	FÜGGELÉK	38
	The Women's Centre in Rufisque, Senegal	38
	TunaHAKI Orphanage in Moshi, Tanzania	46
	A.P.E. Learning Centre in Cairo, Egypt	48
	KWIECO Shelter House in Moshi, Tanzania	53
	Nyang'oro Secondary School Girls' Hostel in Iringa, Tanzania	60

1 Előzmények

1.1 Bevezetés - Technológia, áldás vagy átok?

A dolgozat indításaként szeretném felvázolni az időszakot, mely a technológia és a társadalom szellemi fejlődésével kultúrák összemosódásához vezetett. A globalizáció az a jelenség, ami elsősorban előidézte a XX. század történelmi fontosságát. Egy olyan korszak következett be, amikor rövid időtartam alatt kontinensek, politikai és társadalmi változásai egyidőben zajlottak le. Ezáltal (is) kerültek olyan elméleti és gyakorlati kérdések a köztudatba, amiről a következő fejezetekben lesz szó. Úgy érzem, hogy kiváltságosak vagyunk - mint XXI. századi emberek - a jelenlegi tudásbázissal a hátunk mögött, hiszen külső szemlélőként tudunk tekinteni a múlt tanulságaira. Az ember alapvető tulajdonsága a kíváncsiság, hogy a körülötte lévő világot megismerje, és a részletek kidolgozásával válaszokat kapjon a világ működésére. Napról-napra egyre több tudásanyag halmozódik fel, amiből nekünk kell leszűrniünk a lényegeseket. Kutatásaim során a szakirodalmak szűrőjén keresztül, olyan részleteket keresek, amelyek egy komplex jelenségnek a következményei. Fontosnak tartom kihangsúlyozni az építészet, ember, technológia háromszögben jelen lévő korrelációt, hiszen holisztikus szemlélettel, ok-okozati alapon tudjuk pontosan megérteni működést. Azért, hogy megalapozzuk a témát elengedhetetlen az előzményeket röviden ismertetni. Az általam vizsgált események origójaként a Második Ipari Forradalmat tekintem, melynek technológiai vívmányai átírták – a dinamikusán bővülő gazdasági, termelékenységi lehetőségek mellett - az addig ismert kommunikációs csatornák határait. A kulcsfontosságú folyamatok 1871-1914 között zajlottak le, ami nem csak a nyugati világ számára volt prominens, de Afrika életében szintén mérföldkövet jelentett. A társadalmi és gazdasági rendszer általános átszerveződése mellett fontosabb felidéni, azokat a technológiai újításokat, amelyek a modernizáció fogalmával írhatók le. A gőzgépeket felváltották a belső égésű motorok (1876) és általánossá vált a tömegtermelés. Az addig ismert széleskörűen használt öntött vas előállítását felváltotta a Siemens-Martin féle eljárással előállított acél (1864),. A rádióhullámok felfedezésével és az írás gépesítésével kiszélesedtek a kommunikáció lehetőségei. A hajózás reformja az acélgyártás bevezetésével és a gőzgépek együttes használatával a XIX. század utolsó negyedében ment végbe. Ez korszerű közlekedési és szállítási lehetőségeket biztosított, viszont, a technológiának, amely az ember progresszív előrehaladását biztosította, kiütközött az árnyoldala is. Habár az európaiak afrikai gyarmatosító tevékenysége már a Nagy Földrajzi Felfedezések korában

megindult, a Második Ipari forradalom adta innovációk mind-mind hozzájárultak a gyarmatosítás újabb kibontakozásának, mely az imperializmus¹ ideológiájának a szüleménye.

Tehát ezen a ponton érdemes elgondolkodnunk, vajon a technológia valóban az ember jó létét szolgálja? Ez tölti be a szükséges rossz szerepét az életünkben? Ha kevésbé radikálisan, de az imperializmus filozófiáját követjük az építészet szemüvegén keresztül, vajon milyen következtetéseket szűrhetünk le? Építészet esetében nem az emberi lény közvetlen merényletét értjük, hanem a kultúra, ezen belül is a lokális épített környezet háttérbe szűrésére gondolunk. Ezt az állítást Simon Mariann szavaival tudnám magyarázni: „A helyi építészeti karakter megléte külső és belső szemlélőnek egyaránt jelentheti egyszerűen csak az általánostól, az egyformától való eltérés nyújtotta formai-esztétikai változatosságot; a hely lakóinak azonban ez a különbség a kötődést, az identitás kialakulását fenntartó eszköz is. A régiók határait átlépő építészetnek utóbb egyre nehezebbnek tűnik visszatérni a helyhez, s meghatározni, mi adja egy terület karakterét.”² Az „uralkodói” építészeti magatartással, olyan idegen elemek kerülnek a kontextus eszköztárába, ami egy épített környezet karaktervesztéséhez vezet. A megszokottól eltérő erők irányítása alá kerül a környezet formálása. Ezt alapvetően nem szabad helyből elítélni, hiszen mint látni fogjuk a későbbiekben, az új ideák hullámai pozitív kicsengésűek is lehetnek, ami például humanitárius törekvésekben nyilvánul meg. Ahhoz, hogy ez építészeti értéket is képviseljen, feltétlenül szükséges az adott hely tervezési lehetőségeinek megismerése és tudatos feltérképezése, legyen szó az építőanyagokról, formai világról, stilisztikai eszközökről stb.

¹ „Az imperializmus (a latin nyelvből: imperare „uralkodni”; imperium „birodalom”; mint Imperium Romanum) a legtágabb értelemben a birodalmak kialakítására irányuló törekvés, erős országoknak azon politikája, ami más országok gazdasági kizsákmányolását és politikai alávetését, a saját hatalmi rendszerébe történő bekapcsolását célozza. Mindezt a katonai fölényre alapozott önkénnyel.”
https://hu.wikipedia.org/wiki/Imperializmus#cite_note-2 (utolsó letöltés dátuma: 2021.10.25.)

² Simon Mariann: Regionalizmus - a hely (ki)hívása
http://arch.et.bme.hu/arch_old/kortars5.html (utolsó letöltés dátuma: 2021.10.25.)

Ugyanakkor a téma alapvető kérdéskörét a globalizáción keresztül vizsgálhatjuk. „A gazdasági globalizáció megteremtette a feltételeit annak, hogy a legkülönbébb értékek, gondolatok, ideák, szemlélet- és életmódok bekerüljenek a világ vérkeringésébe és hassanak egymásra. A globalizáció következményeként könnyen előfordulhat, hogy egy-egy ország társadalmi csoportja (pl. „orvosok”, „mérnökök”, „újságírók”) jobban tud kapcsolódni és kötődni, egy másik ország hasonló csoportjához, mint saját országában a tőle idegen, vagy más helyzetben lévő társadalmi csoporthoz.”³

Ezt a gondolatot követve jön elő, hogy az építészet is, mint a technológia fejlődéséhez szorosan köthető tudományág, hatással volt akarva akaratlanul is a gyarmatok és Európa kölcsönhatására. Az említett kulturális határok átszakadtak és megindult egy eltérő értékrendszerbeli információ áramlás is Afrika és Európa között.

³ <https://tudasbazis.sulinet.hu/hu/termeszet tudomanyok/foldrajz/tarsadalomfoldrajz/vilaggazdasag/globalizacio>
(utolsó letöltés dátuma: 2021.10.25.)

IN THE RUBBER COILS.

SCENE—The Congo "Free" State.

1. [Fig.]Leopold (belga) király, a kongói emberekkel való rossz bánásmódjának karikatúrája
1906

Az európai kultúra kígyóként kúszott az afrikai hagyományok köré.

1.2 Az építészet technológiai és szemléletbeli újításai

Nem szabad túlságosan elrugaszkodnunk az általunk vizsgált helyzettől, hiszen teljeskörűen nem foglalkozhatunk az interdiszciplinaritás műfajával a dolgozat keretein belül, mert ezt sem terjedelme, sem az építészeti hatáskör nem engedi meg. Érdeemes külön választani a modern klasszikus értelmében az építészeti 1.-technológiát és a 2.-kultúrát, ami a XX. század elején kibontakozott. Technológiai szempontból az építészetben új, korszerű anyagok és konstruálási lehetőségek fejlődtek ki. Ezek az ember általános jó létét kívánták indukálni azzal, hogy a változó igényeket kiszolgálják a hatékonyabb, okosabb, gyorsabb építési módszerekkel. Ennek egyik kiinduló állomása a François Hennebique féle vasbeton szerkezetek szabadalmaztatása (1892), majd gyors elterjedése volt. A XX. században a már említett információ áramlás következtében, fokozatosan újabb és újabb innovációk jelentek meg, amik végül az építési szerkezetek univerzalizációjához vezetett, szépen lassan szakítva a hagyományos, helyhez kötött épületszerkezetek konstruálásával. A fejlett országok között európai viszonylatban földrajzilag kisebb gátjai voltak a fejlődésnek, mert a kereskedelem révén olcsóbban hozzáférhetőek voltak a szükséges építőanyagok. Emellett megfelelő infrastrukturális háttérrel rendelkeztek az országok. Ezzel szemben az egykor érintetlen, mondhatni „vad” Afrikában nem állt rendelkezésre ugyanez a háttér.

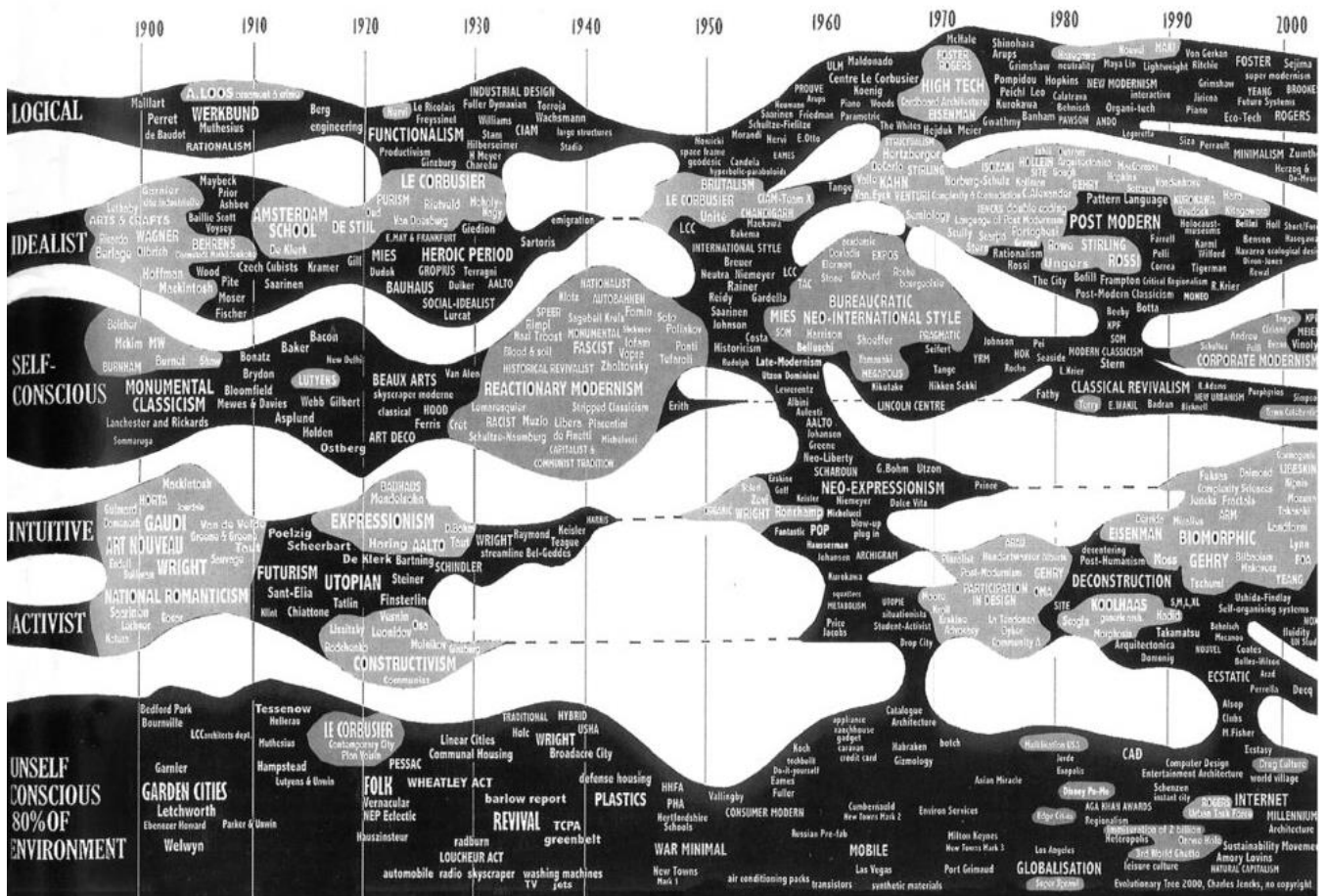
Az építészeti kultúra szintén jelentősen átalakult a modernben. Dinamikusan, gyorsuló ütemben váltották egymást az építészeti irányzatok, De Stijl, orosz konstruktivizmus, modern organikus és a sort folytatva a II. Világháború utáni mozgalmakkal. Térben és időben vált fragmentálttá az építészet, amit jól mutat Charles Jencks modern építészet stílusirányzatának „térképe”⁴. „A modernus szó a keresztény későlatin szóalkotása, amelyet a modo, „most” szóból származtattak. Először Gelasiusnál fordul elő, az Epistulae Pontificumban (494-495). Szó szerinti értelemben minden kor nevezheti magát újkorinak vagy modernnek. Nyomatékos értelemben azonban egy kor akkor nevezi magát modernnek, ha a korábbival szemben a másságát, a hagyománnyal való szakítását akarja hangsúlyozni.”⁵. A definíciót azért fontos most ismertetni, mert általa előre vetíthetjük azt a gondolatsort, amit az esettanulmányaim fókuszában álló Hollmén Reuter Sandman⁶ képvisel. A következő fejezetekben részletesebben mutatom be munkásságukat.

⁴ Charles Jencks' theory of evolution, an overview of 20th Century architecture

⁵ Szalai András DLA: Mi modern? – BME. Építészettörténet 6. Előadás részlet

⁶ Hollmén Reuter Sandman Architects, finn kortárs építésziroda

Az építészet fragmentálódni látszott a XX. század során.

2. [Fig.] Charles Jencks evolúciós diagramja, 2000

A több évszázaddal ezelőtti globális hierarchiát Hassan Fathy⁷ gondolataival idézném. „Az előző évszázadban a kulturális határok felbomlását megelőzően a világ egyes területeinek építészetét sajátos, egyértelműen megkülönböztethető és jól felismerhető helyi formák, fordulatok jellemezték; mindezek színes, változatos, a hely karakterét hűen leíró vizuális nyelvet közvetítettek. Egy terület építészeti jellege szelekció útján, hosszas fejlődési folyamat eredményeként alakult ki.”⁸ Ezt követően pedig az új korszak nehézségeivel találták szembe magukat az elmaradott régiók.

„A harmadik világ energiahiánnyal küzdő országaiban a beton, mint építőanyag használata az acél- és üvegszerkezetek alkalmazása megfelelő ipari háttér és technológiai tudás hiányában kedvezőtlen eredménnyel jár. Sok esetben a rossz minőséggel kivitelezett szerkezetek, épületek, melyek nem alkalmazkodnak a hely adottságaihoz, a további rombolás, értékvesztés előidézői.”⁹ „A gondos építészeti tervezés, mely a rendelkezésre álló eszközökhöz és tradicionális metódusokhoz nyúl vissza reagál a társadalom összetételére, esztétikai értékkel bír, és közösség-összetartó ereje is van.”¹⁰

A dolgozatban további elvont elméleti és gyakorlati kérdésekkel is foglalkozom, névszerint a kritikai regionalizmussal és a nemzetközi stílussal. A témát erősen érintik olyan kérdések is, mint: hogyan fordítható le az építészet nyelvére a helyi jelleg, és hol a határa a vernakulárisból fellelt eszközök alkalmazásának, hogy a mű ne váljon egyfajta múltidéző hamisság áldozatává. Ezekről a következőkben lesz szó, megalapozva azt a tudást, ami a függelékben elhelyezett konkrét épületek megértéséhez szükséges. A szövegek mellett, a követhetőség érdekében, lábjegyzetben jelöltem párhuzamosan az egyes építészeti elemek képi illusztrációját. Az épületek háttértörténete és tervezési metodikája a dolgozat végén, a függelékben található.

⁷ Neves egyiptomi építész volt. A vályog és a hagyományos eszközök újbóli használatán munkálkodott

⁸ Fathy, Hassan, *Architecture for the Poor: An Experiment in Rural Egypt*, Cairo. The American University in Cairo Press, 1976, p.:50

⁹ Lepik, Andres, *Small scale, big change. New Architectures of Social Engagement*. The Museum of Modern Art, New York, 2010, p.: 12

¹⁰ Tibai Frida – Veres Laura: *Kultúrák között – Egy magyar építész Észak-Afrikában*. Kritikai esettanulmány Parajdi Mester László munkásságáról. BME ÉPK TDK, Budapest 2017. p.:7

2 Esettanulmányok

2.1 Elméleti keretrendszer

A következő fejezetben a XXI. században is vitákat kiváltó jelenségekről lesz szó, mely a XX. század globalizációs folyamatainak a következménye. A modern építészet mély és sokrétű diskurzusokat indukál, amit fontos a dolgozat keretében megemlíteni. A kritikai regionalizmus, a nemzetközi stílus témaköre megadja a kutatásom teoretikus keretrendszerét. Vajon feladata a ma építésének, hogy humanitárius feladatokat is ellásson? Saija Hollmén, „Now the Baobab Shines!”¹¹ című disszertációjában ilyen, és ehhez hasonló témaköröket boncolgat, és megemlékezik a multikulturális kommunikációs nehézségekről a gyakorlatban.

Habár a kontinensek közötti kommunikációs határok lebomlottak a globalizáció hatására, egy valamit hajlamosak vagyunk elfelejteni. A technológia hatására kialakult új kapcsolatok nem mindig kielégítő minőségűek. Megjelent a társas magány az emberek között, ami a kötődés elsorvadásával magyarázható. A technológia meghaladja az ember evolúciós fejlődésének ütemét, így az ember, mint érző és gondolkodó lény háttérbe szorul a technika mellett. Ezt a gyors ütemű változást az építészet is megkísérli lekövetni. A nagy városokban megjelenik a nemzetek, ezáltal a kultúrák keveredése, ami óhatatlanul is hatással van a mikro- ritkább esetekben makrokörnyezetünkre. Juhani Pallasmaa, finn építész és teoretikus mondta 2006-ban: „Kultúrák mind egyediek és elválaszthatatlanok saját történeti, földrajzi és gazdasági valóságukban. Ennek következményeként nem lehet exportálni vagy importálni őket.”¹² Ez az állítás ugyan kevésbé lehet magától értetődő egy nagy városban, ahol uniformizáció uralkodik, de valahol gyökerekben ott lapul.

¹¹ Hollmén, Saija: „Now the baobab shines”, Helsinki, 2020

¹² Pallasmaa, Juhani. 2006. “A Built Self-Identity.”

3. [Fig.] Alexandra Pacula: *Fluid Illumination* névre keresztelt festménye, 2011

A kulturális diverzitás elmosódik a nagyvárosok univerzációjában.

Az építészet felfogható úgy, mint egy artisztikus kifejezőmód. Gondolatainkat, identitásunkat a világban elfoglalt helyünk alapján tükrözzük épített környezetünkön keresztül. A nem nomád életformára létrehozott épületeink helyhez kötöttek így meghatározzák egy, az egészről kiszakított fizikai téren keresztül a pozíciókat. Ettől kezdve építészként fontos, hogy egy kultúra-idegen hely szokásait, variánsait feltérképezzük, és illeszkedő magatartást tanúsítsunk, mert így elkerülhető az identitás veszélyeztetése. Ugyanakkor felmerül a kérdés, hogy vajon az építészet, egy ilyen jellegű kihívásban, ahol egy távoli kultúra felelősei tervezési megbízást adnak, nem fordul-e át profán jellegű feladatba, ahol szimplán stilisztikai feladatokat kell ellátnunk? Úgy gondolom, hogy a HRS - munkáikon keresztül - megmutatja azt az alkotói habitust, ami bizonyítja a modern XXI. századi ember feladatát. A helyi kultúrát képviselő emberekkel szorosan közreműködve lehet csak jó építészeti válaszokat adni, mert így teljesebben ki olyan közös innovatív megoldások, amik a két eltérő, mélyen gyökerező nézőpontból fakadnak. Ezt a jelenséget lengi körül a kritikai regionalizmus fogalma.

Az építés, mint a helyi kultúra nyelvének a lefordítója nem egy új keletű gondolat. Tzonis azt mondja: „A tudatosság, a regionális építészetben idiómája a különböző identitásoknak. Meghatározott társadalmi csoportokra gyakorolhatunk hatást, ezáltal manipulálhatjuk a csoport identitását. Ez már az ókori görögöknél is megjelent.”¹³

Az identitás problémája mellett további, az alapvető emberi igények szűrőjén is át kell esni egy vernakulárisra törekvő épületnek. A vernakuláris magyar jelentése a latinból eredeztetve „belföldi, anyanyelvi, hazai” és egy jól lehatárolható területhez köthető. Az eltérő klimatikus helyzetek minden kontinensen formálják az építészetet, hiszen az épületek elsődleges ősi célja a komfortérzet és a biztonság megteremtése. Branch és Fitch szerint: „A primitív építés a szükség gazdaságában dolgozik – az alapanyag felhasználása és az energiája kötött. Mégis kis hibahatárral kell végeznie a dolgát miközben az elemekkel küzd: gravitáció, hő, hideg, szél, hó, csapadék. Elméleti és gyakorlati tudását egyaránt meghatározzák ezek a körülmények.”¹⁴

¹³ Lefavre, Liane; Tzonis, Alexander: Critical regionalism: architecture and identity in a globalized world , New York, 2003

Fordította: a szerző

¹⁴ Fitch & Branch, Primitive Architecture and Climate, 1960 p.:134

Fordította: a szerző

Az egyik legjelentősebb manifesztációja a modernnek a *Nemzetközi Stílus* volt, ami 1920-as, '30-as években emelkedett fel. Frampton szerint: „... a nemzetközi mozgalom magával vont egy egyetemes megközelítést, ami a filigrán szerkezetek és szintetikus modern anyagok moduláris építési technológiáját hirdette.

Ez egy hipotetikus feltételezés, ami a szabad alaprajz rugalmas kialakításának az ígérétevel kecsegtetett. Azonban a fejlett vázas épületszerkezetek ezen tulajdonsága, nem segítette azokat a megoldásokat, amik egy hely adott gazdasági és kulturális környezetében jelen vannak.”¹⁵ „A *Nemzetközi Stílus* egy olyan modern individualista, protagonista ötletet fejlesztett, ami szerint az építészet a technológia és a géniusz-elméjű építőművész egyvelegéből áll. Egy olyan idealista gondolat hullám söpört végig, ami a jó lét és a modern életkörülményeket hirdeti. Ennek következményeként jöttek létre olyan aránytalan és utópisztikus tervek, mint Le Corbusier *Unité d'Habitation* 'szocális konzervje'. A kiszolgáló egységek teljes integrációját, de a környezet és külvilág szeparációját jeleníti meg.”¹⁶

Furcsa párhuzamba állítani viszont azt a folkórisztikus, népművészeti falusi idillt, amit a német nacionalista felfogás eredményezett a XX. század középső harmadában. A Heimatkunst (=Homeland Art) és a Heimatschutzstil (=Homeland Protective Style) viszonylag ugyanannak a folyamatnak a neve. Ez azt jelenti, hogy előkerültek azok a hagyományos ornamentikus építészeti jellegek a modern építészetben, amiket a vidéki falusi házak viselnek. Érdekes belegondolni abba az ironikus összefüggésbe, hogy a terjeszkedő, fejlett náci birodalom a múlt karakteréhez nyúl vissza a saját határain belül, miközben célja, hogy más kultúrákat a saját birodalmába olvasszon be. Egyszerre jelenik meg a külső és belső kulturális terjeszkedésnek az igénye. Ez a romantikus nacionalista ideológia következménye, ami a kultúra gyökereihez tér vissza és hirdeti annak 'jóságát'.

Úgy gondolom, hogy a felvilágosult nyugati társadalomnak küzdenie kell, nem csak a saját, de más társadalmi csoportok tiszteletéért. Így lehet a jövőben megőrizni a fennálló kulturális diverzitást. „A regionalizmus egy állandó párbeszéddé avanszál a helyi és a globális között”¹⁷

¹⁵ Hollmén, Saija: „Now the baobab shines”, Helsinki, 2020. p.: 58

Fordította: a szerző

¹⁶ Frampton, Kenneth: *Modern Architecture - A Critical History*. Thames and Hudson, London 1992. (3rd ed.) p.: 248, Fordította: a szerző

¹⁷ Lefavre, Liane; Tzonis, Alexander: *Critical regionalism: architecture and identity in a globalized world*, New York, 2003 p.:38

Lewis Mumford egyike volt az első gondolkodóknak 1947-ben, aki a regionalista építészeti fontosságát hangsúlyozta a *Nemzetközi Stílussal* szembe állítva. „A MoMa (The Museum of Modern Art) kerekasztal vita keretében nem fogadták kellő megértéssel a gondolatot. A MoMa ugyanis hivalkodóan tartott ki a *Nemzetközi Stílus* mellett.”¹⁸ „Az építészet regionalista felfogásának koncepciója azt jelenti, hogy tervezési döntések elsődleges motivációja a lokális körülményekből és kultúrából fakad.”¹⁹

A regionalista építészetnek egy újabb változata 1981-ben fogalmazódott meg Lefaivre és Tzonis fejében habár Kenneth Frampton a műfaj legismertebb alakja. Frampton szerint: „Ez egy határterület az építészet gyakorlatában, ami kritikus jelentőségű a modernizációval kapcsolatban, ugyanakkor mégis elutasítja, hogy felhagyjunk modern építészet függetlenítő és progresszív örökségével. Az építészet tudatosan kötődik a helyhez, érzékeny a helyspecifikus tényezőkre, például a domborzatra, a fényviszonyokra és az éghajlati viszonyokra, hangsúlyozva a tapintás fontosságát épp annyira, mint vizualitását, a vernakuláris építészet túlzott szentimentalizálásával szemben.”²⁰

„Olyan építészek, mint Alvar Aalto, Frank Lloyd Wright, Louis Barragan voltak a gyakran említett nevek regionalista építészettel kapcsolatban, amikor a *Nemzetközi Stílus* népszerűsége megkérdőjeleződött. A finn építészet történetben a *Nemzetközi Stílus* sok esetben előkerült: Alvar Aalto tervpályázatot nyert a Paimio Sanatoriumáért, Erik Bryggman a Vierumäki Sports Park-jáért és Aaltonak a turkui 'Print House'-a a MoMa 1932-es kiállításán is nagy felhangot kapott. Ezeknek a terveknek az építészeti eszköztára követte a *Nemzetközi Stílus* elveit, de még gyakrabban volt egy mélyebb rétegű helyi finn építészet jelleg, mégpedig a tájhoz való illeszkedés és a klimatikus viszonyok figyelembevétele.”²¹

¹⁸ The International Style exhibition at the Museum of Modern Art, New York, 1932.

¹⁹ Vartola, Anni. „Kuritonota Monimuotoisuutta: Postmodernismi Suomalaisessa Arkkitehtuurikeskustelussa.” Aalto-yliopisto. 2014. p.:118, Fordította: a szerző

²⁰ Frampton, Kenneth: *Modern Architecture - A Critical History*. Thames and Hudson, London 1992. (3rd ed.) p.:327 Fordította: a szerző

²¹ Hollmén, Saija: „Now the baobab shines”, Helsinki, 2020. p.: 61 Fordította: a szerző

4. [Fig.] Alvar Aalto: PAIMIO SANATORIUM Fotó: Fabrice Fouillet

*„A Paimio szanatórium a nemzetközi stílus szempontjait veszi
figyelembe: szalag ablakok, tetőterasz, gépi esztétika”²²*

²² <https://divisare.com/projects/386217-alvar-aalto-fabrice-fouillet-paimio-sanatorium>
(dátuma: 2021.10.30.)

2.2 Gyakorlati keretrendszer

A finnekről a legtöbb embernek valamilyen titokzatos, egzotikus elképzelése van. Így voltam ezzel én is, mikor Erasmus+ pályázatra beadtam a jelentkezésemet Finnországba a tamperei egyetemre. A természeti adottságoktól, az épített környezetig mind-mind olyan sajátosságai a finn egyetemes kultúrának, amihez ők tisztelettel viszonyulnak. Alvar Aalto a finn modern építészet egyik legkiemelkedőbb alakja. Munkásságában olyan motívumokat mutatott meg, amiről a XXI. századi építészek leginkább csak álmodni tudnak. A hely és a környezet adottságaihoz való viszonyulása a sajátos szemléletének az egyik legdominánsabb megnyilvánulása, és ezáltal a későbbiekben kifejtett regionalista építészet kiemelkedő alakja lett. Viszont fókuszban most a szintén finn Hollmén Reuter Sandman Architects²³ építész iroda áll, akik XXI. századi szellemiségükkel beírták magukat az afrikai építészettörténetbe. A dolgozatomhoz igyekeztem olyan mintát választani, akik az érdeklődési körömnek megfelelőek, így további válaszokat kaphatok az építészet elvont elméleti területein.

²³ Továbbiakban: HRS

2.3 Hollmén Reuter Sandman Architects

2.3.1 Biográfia

Saija Hollmén a csapat egyik tagja, saját szavaival így jellemezte az iroda történetét és működését:

„A Hollmén Reuter Sandman Architects munkássága 1996-ra nyúlik vissza. Azóta együtt dolgozom kollégáimmal, Jenni Reuterrel és Helena Sandmannal a művészeti kiállításokon, az épülettervezésen és a belső tereken át a várostervezésig terjedő projekteken. Partnereink gyakran voltak hátrányos helyzetű közösségek szerte a világon, ahol különös figyelmet fordítottunk a helyi viszonyokra, valamint arra, ahogyan az emberek laknak és használják a saját maguk által létrehozott tereket. A tervezési folyamatok során a helyiekkel végig szoros együttműködés jellemezte munkánkat. Ehhez a kutatáshoz Hollmén Reuter Sandman Architects öt projektjét választottam, amelyek lehetőséget adtak arra, hogy elmerüljek a kulturális kontextusok és az interkulturális kommunikáció, építészeti tervezési gyakorlatához kapcsolódó jelentéseiről. Az én szerepem ezekben a projekteken, mint a csapat egyik tagja volt, de fontos hozzátenni, hogy mindhárman egyenlő felelősséggel tartozunk a projektek tervezéséért, fejlesztéséért és megvalósításáért.”²⁴

„Saját tervezői és gyakorló építészként végzett munkám többnyire olyan kulturális körökben zajlott, amelyeket korábban nem ismertem. Finnországban nőttek fel és itt is tanultam az építészetről. Ez meglehetősen egységes helyzetet képvisel a kis népesség és a kissé homogén finn társadalom miatt. Ha nem lett volna lehetőségem más kulturális valóságok felfedezésére, akkor valószínűleg hozzájárulhattam volna a finn hagyományok és az építészet értelmezésének folyamatosságához - ami semmiképpen sem lett volna kevésbé jelentőségteljes. Ennek ellenére én és több kollégám lehetőséget kaptunk, hogy ki legyünk téve az egykor egzotikusnak és újszerűnek tűnő kultúráknak.”²⁵

²⁴ Hollmén, Saija: „Now the baobab shines”, Helsinki, 2020. p.:25.

Fordította: a szerző

²⁵ Uo. p.:20

2.3.2 A HRS vernakuláris vizsgálatai

A helyi építészet tanulságait többnyire a HRS munkái során gyűjtött tapasztalataik alapján állítottam össze. Tervezéseik során rengeteg információt gyűjtöttek szövegek, képek és rajzok formájában, melyeket igyekszem a dolgozatban is feltüntetni. Továbbá személyes naplófeljegyzéseik alapján, Saija Hollmén felismert összefüggéseket a munkáik során és ezt rendszerbe foglalta a disszertációja keretén belül. A felhalmozott tudásanyagot így a kontextus, kultúra, tudás és a társadalmi összetétel alapján kategorizálta. Az öt kiválasztott esettanulmány koncepcióalkotása osztozik ezekben a kategóriákban, de különböző mértékekben. Ez függ attól, hogy milyen anyagok álltak a rendelkezéseikre. Ezt a disszertációja elemzése és fordításaim útján állítom párhuzamba. A dolgozat keretében az építészeti vonatkozásokra fókuszálok, tehát a kontextusra és a technológiai tudásra. Természetesen az építészeti adaptálódás helyes módon a többi kategória elemzésével lehet teljes, amit a HRS gyakorlata során végzett. Saija szavaival élve:

„Igyekszem feltárni azokat a sajátosságokat, amelyeket meg kell ismerni, mikor a sajáttól eltérő kulturális környezetben dolgozunk”

2.3.3 Saija Hollmén doktori disszertációja

A téma kidolgozásában nagy segítséget jelentett Saija Hollmén doktori disszertációja, melyből több részletet is kiemeltem és lefordítottam. A kutatásának célja, a kulturális környezet megértésének javítása, ami befolyásolja az építészeti tervezési gyakorlatot. Ez különösen a humanitárius terület kontextusában fontos, ami az alacsony erőforrású közösségeket érinti.²⁶ Disszertációja messzemenőig átgondolt tényeken alapuló kijelentéseket tesz. Kérdéseiben fókuszba állítja a ma építészenek a szerepét a globális humanitárius küldetésben és hogy a gyakorlati praktizálás során milyen kulturális jegyeket kell egy építésznek tudomásul vennie?

²⁶ Uo. p.:22

SAIJA HOLLMÉN

“NOW THE BAOBAB SHINES!”

CULTURAL LOCALITY INTERFACING
WITH INTERDISCIPLINARY PEDAGOGIES
IN ARCHITECTURAL EDUCATION

5. [Fig.] Saija Hollmén „Now the baobab shines” c. disszertációjának borítója

„Most ragyog a majomkenyérfa!” – Mondta a helyi kapcsolattartó a Nyang’oro-i projekt elkészülte után, mikor ráeszmélt, hogy az épület mennyire megváltoztatta a hely dinamikáját.

2.4 Építészeti tervezésre vonatkozó kulturális változók

2.4.1 Kontextus

-Klimatikus állapot, szellőztetés, urbanizáció, téri hierarchia, helyi jellegek, közösségi terek, biztonság-

A kontextus vagy más szóval a tervezési helyszín környezetének a megismerése az építészeti koncepció alkotás egyik leghangsúlyosabb szempontja. Egy jó építészeti terv kialakítása a helyszín alapos megismerésével kezdődik. A helyiek életét nagyban meghatározzák a klimatikus viszonyok és egyéb lokális értékek. Ha az építés ősi ösztönéből indulunk ki, akkor egy épület lényege nem más, mint hogy otthonként megvédjen a külső hatásoktól. A kontextus egy másik fontos szempontja pedig, ami a kultúrával rokoni kapcsolatban áll az az, hogy az idők során milyen törvények alapján alakult ki a meglévő városkép, és ezt hogyan lakják be az emberek. „A fejlett gazdagabb országokban a kihívást jelentő helyi körülmények, például a talaj instabilitása és az áradások a megfelelő pénzügyi háttérrel leküzdhetők. Az alacsony erőforrásokkal rendelkező környezetben azonban ez nem lehetséges. A helyi viszonyok megértése akkor válik kiemelkedő fontosságúvá, amikor a tervezőnek „a legkevesebből kell a legtöbbet kihoznia”. Az eszközök és anyagok szűkössége kihívást jelent a szakemberek számára, hogy a lehető legjobb minőséget a legkevesebb erőforrással ériék el.”²⁷

Klíma: Az ismertett körülmények most a meleg, afrikai területekre vonatkoznak, ahol nem esik fagypontra alá a hőmérséklet. „Az építészeti reakció a nagyon száraz és nagyon meleg éghajlatra, ahol a napi hőingás rendkívül számottevő a jó hőtároló képességű anyagok és szerkezetek használata, mint vastag falazat, masszív tetőszerkezet és kevés nyílás. A rendkívül meleg, de csapadékosabb éghajlatra adott válasz, ahol a hőingás kevésbé jelentős: könnyű, átszellőztethető, lélegző szerkezetek és anyagok használata, a ventiláció maximális biztosítása.”²⁸ A természetes szellőzés a legtöbb esetben egyszerűen megoldható, ha nem kell a szemcsék, mint homok ellen védekezni. Azonban ilyen esetekre jelenthet megoldást a vernakuláris építészet tanulmányozása, ami választ adhat az uralkodó széljárás irányára, erejére és ezáltal ellenállóvá tehetőek a szerkezeteink. A múltban erre találták ki a *széltornyokat*²⁹.

²⁷ Hollmén, Saija: „Now the baobab shines”, Helsinki, 2020. p.: 113

²⁸ Mester de Parajd, László és Corinne, Regards sur l’habitat traditionnel au Niger (Les Cahiers de construction traditionnelle), Nonette, Editions CREER, 1988, p. 9-16.

²⁹ A széltorony a perzsa építészeti kultúra több ezer éves eredményei közé sorolható. A belső terekben a forró sivatagi körülmények között is megfelelő klimatikus viszonyokat tudtak elérni ez által

A HRS egyik gyakran alkalmazott eszköze az udvart keretező, szellőző nyílásokkal kialakított fal, ami megengedi az udvar szabad szellőzését³⁰. Egy naplóbejegyzésük szerint: „A heves esőzés és a hegyekről legördülő áradást figyelembe kell venni. Földalatti csöveket kell betervezni és a padlószintet kb. 45 cm-rel meg kell emelnünk.”³¹ Az éves esőzés nagyban befolyásolja, az esővíz gyűjtés problémáját. Kairóban csak évente hét napot esik, de a távoli Tanzánia területén az Egyenlítői éghajlaton az esőzés számottevő. „Az eső Kairóban nagyon alacsony, így ez itt nem jelent kötöttséget. Az esővíz gyűjtése nem lényeges.”³² Azonban a kinyúló ereszeknek kettős szerepe ismert. Véd az eső és a napsugárzás ellen.³³

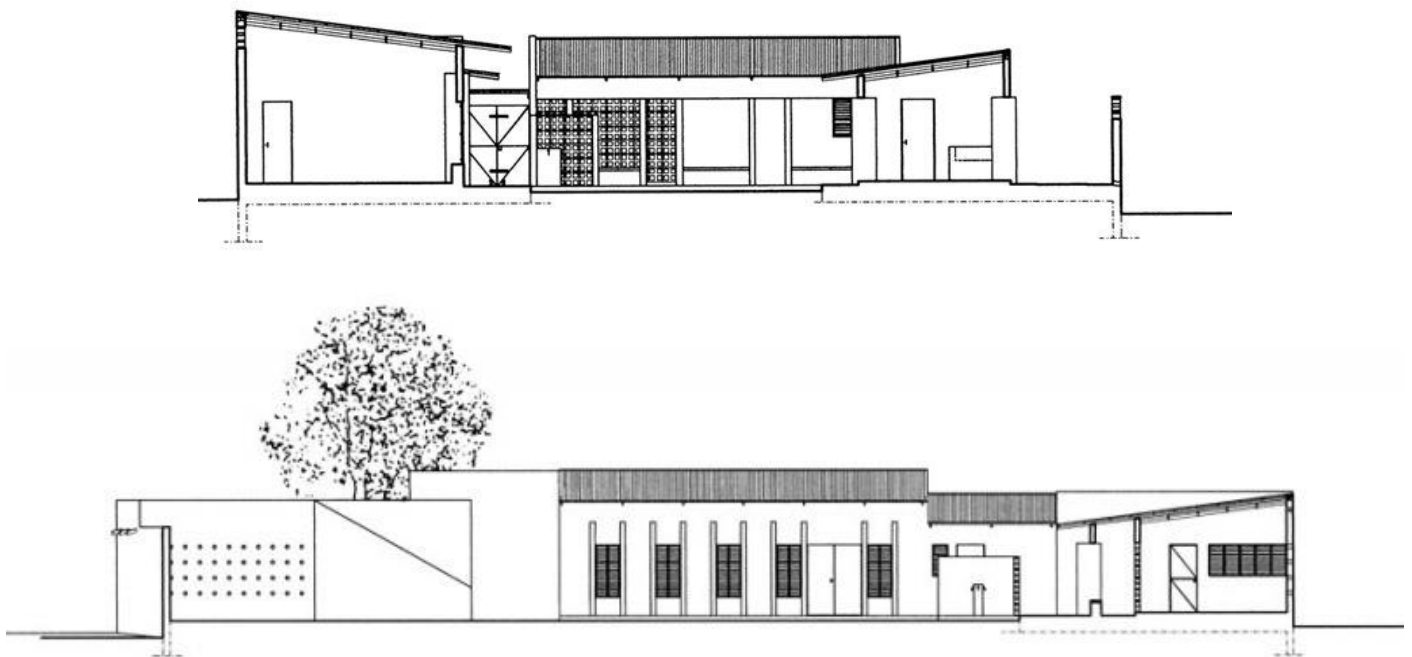
[Fig. 45] Megfigyelhető a szellőző nyílásokkal kialakított külső fal, és a túlnyúló eresz, illetve a későbbiekben bemutatott ISSB téglá (Nyang'Oro).

³⁰ lsd.: Fig.: 10; 17; 23; 42; 43; 46

³¹ TunH-4 feljegyzések lsd.: Fig.: 9. [Fig.]; 11; 15; 20; 39

³² APE-1 feljegyzések

³³ lsd.: Fig.: 8; 9; 10; 14; 20; 30-31; 34; 44; 46

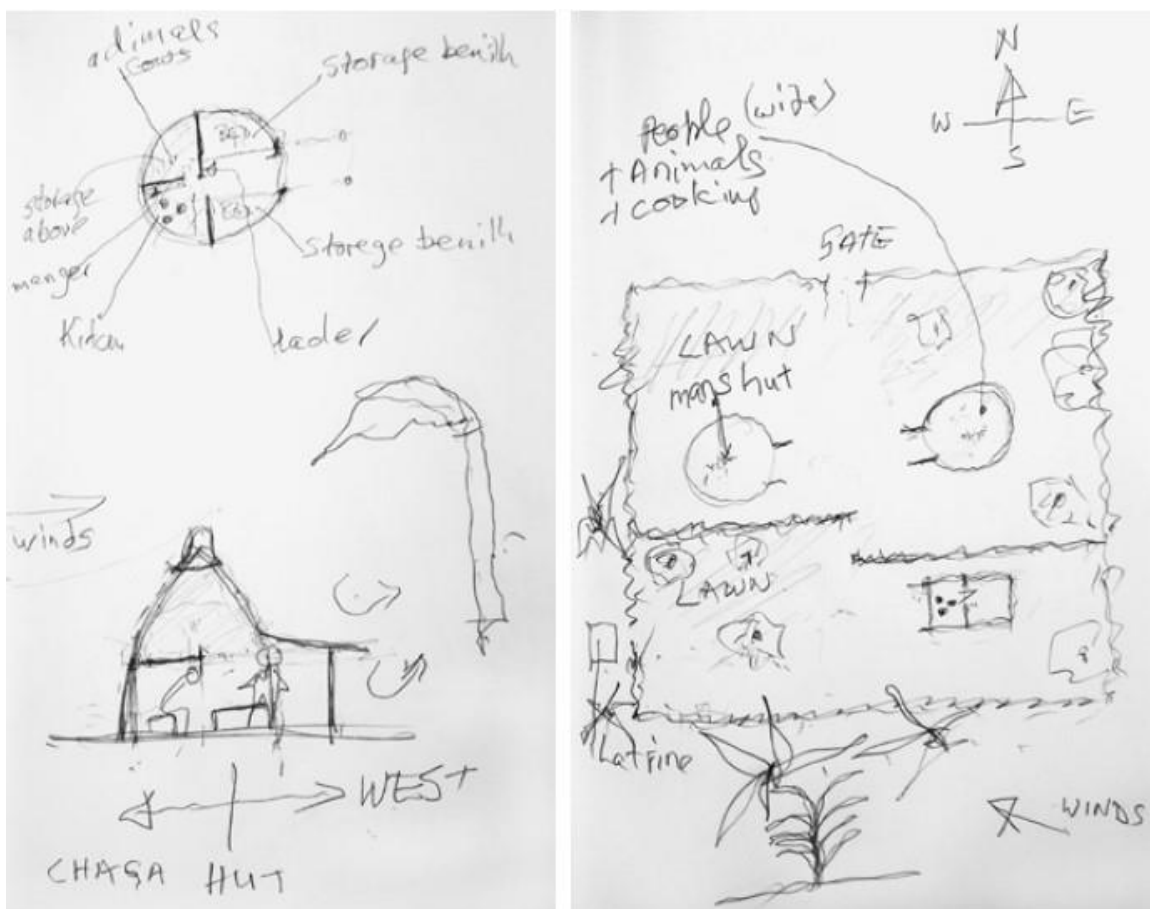
[Fig. 9-10] Metszetek a Women's House-ról: Megfigyelhető a szellőző nyílásokkal kialakított udvari fal, a magasztott lábazati kialakítás és a túlnyúló eresz.

Térszervezés/Térbeli hierarchia: „Amikor építészet felől közelítünk meg egy korábban ismeretlen kulturális kontextust, lenyűgöző és inspiráló megismerni az emberek térfelfogásának megszokott habitusát: hogy hogyan tükröződik a társadalom az élőhelyük mikrokozmoszában és társas interakcióiban, és milyen térbeli hierarchiát rejtenek még a legújabb városi struktúrák alatt is.”³⁴ „Az, ahogyan az emberek és a közösségek megszervezik élőhelyüket és körülöttük lévő tereket, sajátos térbeli hierarchiákat eredményez, amelyek megfigyelhetők épített környezetükben. Hillier és Hanson a tér és a társadalmak, mint térrendszerek társadalmi logikáját tárgyalja, példázva különböző őslakos közösségekkel: az észak-ghánai tallensikra, a Kongói Demokratikus Köztársaság Ndembujára és az arizonai Oraibi Hopira, összehasonlítva őket a japán társadalommal. Megfigyeléseik szerint az élőhely szerkezetét és szerveződését erősen befolyásolják olyan társadalmi viszonyok, mint a rokonság, a házasság, az ideológia és a politika.”³⁵

³⁴ Hollmén, Saija: „Now the baobab shines”, Helsinki, 2020. p.: 121 Fordította: a szerző

³⁵ Hillier, B. and Hanson, J.: The social logic of space, Cambridge University Press, 1984, p.:242

A HRS előzetes kutatásai alapján felismertek fontos lokális térszervezéseket. A szenegáli Wolof House és a Chagga törzs építészete inspirálta és alakította a tervezéseiket. A tradicionális Chagga épületszervezésben a HRS számára a helyi építész adott útmutatást. Baltazar Karawa maga is egy ilyen épületben született, azonban ezek már nem találhatók meg. Az épületek lényege, hogy két egymással szembeálló konyhá van. Az egyikben a feleség lakik gyermekével a másikban a férj, tehát külön vannak választva. A közösségi funkciók távolabb az udvar hátsó részében helyezkedtek el.³⁶

[Fig. 25] Baltazar Karawa rajzai a tradicionális Chagga térszervezésről.

³⁶ lsd.: Fig.: 24; 25

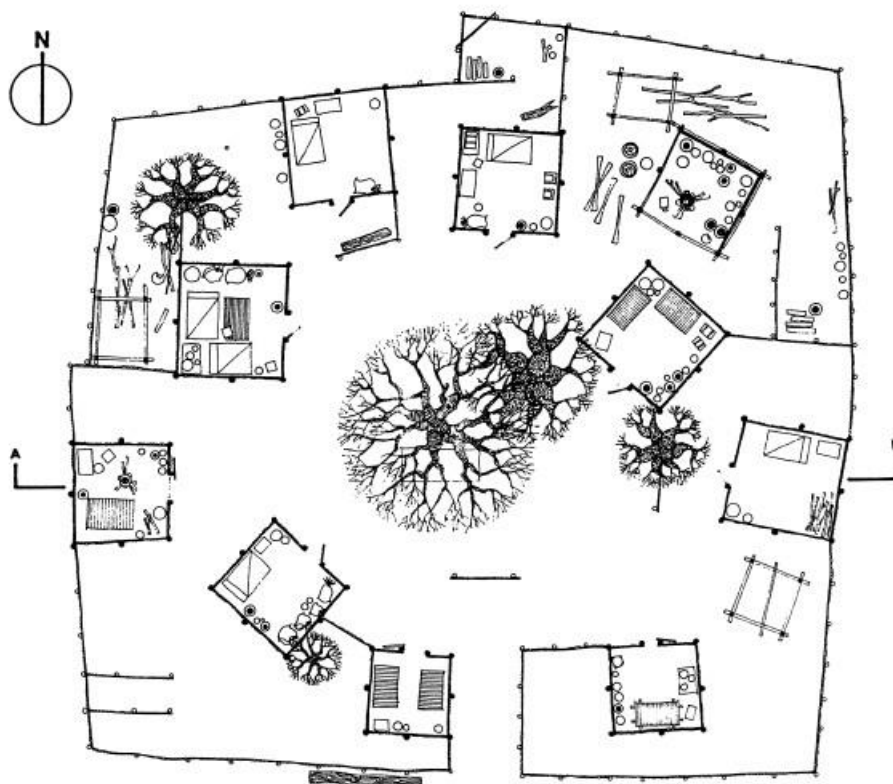
A hagyományos Wolof törzs beépítése világos koncepciót mutat. Az udvar és ezzel a lakóházak is egy központi – az árnyékot jelentő – fa köré szerveződnek.³⁷ A fő funkciók a belső udvar felé orientáltak, míg a dolgozó, mellékhelyiségek kifelé helyezkednek el. Ezt ötvözve a Chagga épületek logikájával alakították ki a TunaHAKI árvaotthon és a KWIECO menedékhely koncepcióját. A KWIECO esetében is több köztes, akár fedett-nyitott tér választja el az alvóblokkokat egymástól.³⁸

[Fig. 23] A Wolof és Chagga térszervezésének kombinációjából kialakult TunaHAKI terv makettje. Látható a fa köré szerveződés és a két egymással szembeálló lakóegység. A kiszolgáló funkciók a telek külső gyűrűjében kerültek kialakításra.

³⁷ lsd.: Fig.: 6; 12; 13; 18; 24; 41

³⁸ lsd.: Fig: 34; 35; 39

6. [Fig.] Patrick Dujarric rajzai a szenegáli Wolof törzs lakóegyütteséről, 1986

A centrális szerkesztésű udvart a külsőpublikus terektől vizuálisan is elválasztják. Ez vezet rá a következő szempontra, ami a biztonság és a védelem. Az általam vizsgált közösségek egyik prioritást élvező szüksége a megfelelő vagyon-, és személyvédelem. Ezt elsősorban a megfelelő építészeti kialakítással lehet elérni, mint ahogy ez megfigyelhető több projektjünkben is, kiemelve a szállás funkciójú terveket. A telket körül határoló falak vagy magasak és tartósak vagy legalább valamilyen növényzet van telepítve mellé, ezzel is megakadályozva a betörés lehetőségét. A kapuk erősek és jól zárhatóak.³⁹ Ez a szempont ugyanakkor kiegészítést érdemel. A világon jelen van a bűnözés, amely feltehetően örökké jelen is lesz a társadalmunkban. Ez az elmúlt korokban is fontos volt, de napjainkban egyre nagyobb figyelmet szentelünk ennek. Furcsa lenne azt állítani, hogy ez a vernakuláris építészet markáns jellegzetessége, de mindenesetre a dolgozatban a bemutatott példáknak egy elemi tervezési feltétele.

³⁹ lsd.: Fig: 19; 23; 43

Azonban, ha részletesebben is megvizsgáljuk az említett Wolof törzs térszervezését, további, a zárt csoport védelmére irányuló magatartást is feltételezhetünk. A központi fa köré szerveződő tér sor használati besorolása a belső privát magtól távolodva csökken. A közösségi élet legfontosabb színterét jelenti a fa, nyitottságával, melyet követnek az udvart a külvilágtól fizikailag is elválasztó lakófunkciójú kunyhók. A következő nyitott gyűrűt keretezi a fal, ezáltal lényegében egy kettős védelmi burok jön létre. Ha elképzeljük a Wolof House használóinak egymáshoz fűződő társadalmi viszonyát, akkor egy kölcsönös bizalmi alapú kapcsolat (család) bontakozik ki. A nyugati társadalmak építészetének XXI. századi interpretációjában, ezt a különféle co-housing és társasházi létforma demonstrálja. Mint korábban említettem, a dolgozat keretén belül nem vizsgáljuk az építészet társadalmi viszonyrendszerét, de érzékelhető, hogy bizonyos evidenciaként elfogadott erők befolyásolják tervezési döntéseinket tudatalatti módon.

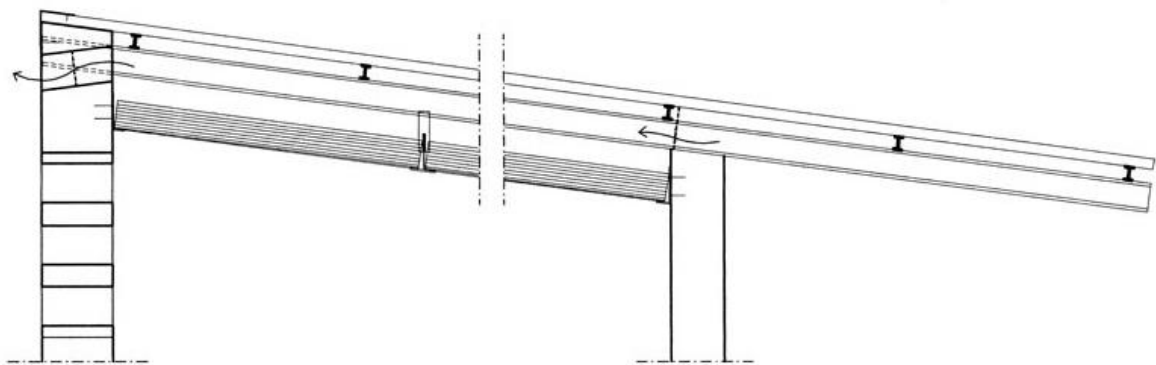
[Fig. 16] A Women's House esetében is megfigyelhető a kifelé zárt tömegalakítás. A nyílások kevés száma a Nap elleni védelmet is jelenti. Továbbá látható lábazati 40cm-es kiemelés is.

2.4.2 Technológia és tudás

- A helyi építőmesterek szakértelme, újrahasznosítás, helyi anyagok, higiéniai körülmények, vízgyűjtés, környezettudatosság, napenergia -

Az építészetet az (építő)anyagok térbeli elhelyezésének definiálásaként is felfoghatjuk. Figyelembe kell venni a gravitáció erejét. Az átgondolt tervezés elemi része, hogy ismerjük a kivitelezési technológiákat, ami természetesen eltérő az európai és afrikai viszonylatban. A HRS, kutatásaikkal megismerkedtek a helyi építőmesterek technológiai tudásával, hogy ezáltal is valószínűbben tudják megközelíteni a tervezési feladataikat.

Anyaghasználat: a helyi anyagok a népi építészet fundamentális része. Érdemes újra gondolni a hagyományos szerkezeteket, hogy azok a kortárs építkezés követelményeinek is megfeleljenek. A tervezésben döntő szerepe van az elérhető építőanyagoknak. Amint nagyobb szállítási útvonalakat kell számításba venni, megemelkednek az építési költségek. Továbbá fontos az is, hogy fenntartható legyen, és ne csak eseti megoldást találjunk. A Women's House-nál a talajban található anyagminősége nem volt kielégítő, hogy megfelelő minőségű agyagtéglát állítsanak elő. Viszont itt van Nyugat-Afrika legnagyobb cementgyártó üzeme, így a beton, mint helyi építőanyag van jelen. Egyiptomban az A.P.E. Learning Centre-nél a közeli Mokattam hegységből nyerték a *hashmi* nevű homokkövet. A tanzániai Nyang'oro Girls' Hostel-ben a helyi közösség segítette az építkezést. Természetes köveket adtak az alapozás, és égetett téglát a falak elkészítéséhez.

[Fig. 8] Nagyobb léptékű szerkezeti metszet. A függesztett álmennyezet és a héjalás között található egy átszellőztetés légrés, melynek kivezető nyílásai módosítják a homlokzat megjelenését.

Szenegálban helyi készítésű, tradicionális gyékényszőnyeget használtak az átszellőztetett mennyezet kialakításához.⁴⁰ Ez a funkciója mellett egy jelképes cselekedet is, ami az ősi technikák előtt tiszteleg. A mennyezeti szalmaréteg, és a hullámlemez fedés között helyezkedik el az átszellőztetett légrés, melynek kivezető nyílásai a homlokzaton is megjelennek. Így a technológia, a külső tömegformálásban is szerepet kapó tényezővé válik.⁴¹

[Fig. 34]. Belső gyűrű felé orientálódó épületegyüttes. A köztes tereket fedett-nyitott módon alakították ki. A homlokzat zárópárkány alatt megjelennek az átszellőztetett légrés kivezető nyílásai.

⁴⁰ lsd.: Fig.: 15

⁴¹ lsd.: Fig.: 8; 16; 20; 34; 35

Az újrahasznosítás, mint az elhasznált anyagok innovatív felhasználása egy korszerű ötlet. A HRS több épületben is használt vizes üvegeket alkalmazott esztétikus és környezettudatos módon. A mellékhelyiségek szellőzőnyílásaihoz használt autófelniket építettek be.⁴² Az újrahasznosítás tevékenysége az A.P.E. Learning Centre-nél tűnik a legadekvátabbnak, hiszen a Zabbaleenek⁴³ életének fundamentális része a hulladékgyűjtés. Dr Salah El-Haggar kairói egyetem professzora azt a célt tűzte ki, hogy újrahasznosított anyagokból állítson elő⁴⁴ burkolatokat, utcai bútorokat és a népi építészetben jellemző *mashrabiya*⁴⁵-t. Tanzániában az égetett téglák készítése terjedt el általánosan, habár ez nem ipari körülmények között készül, hanem házilag. Ez rengeteg fa eltüzelését igényli, de a helyiek a fakitermelésre kulturális különbségek miatt másként tekintenek, kevésbé értékelik, mint az európai emberek. A térségben gyorsan nőnek a fák, így sokkal kisebb problémát jelent az erdőirtás. Ebből kifolyólag a helyiek számára sokkal elfogadottabb égetett téglát alkalmazni, mint tapasztott vályogot. A téglák a tapasztott házzal szemben jóval kevesebb törődést igényel a későbbiekben. Egy másik építőanyag alternatíva az *ISSB*. Ez nagy nyomású présgéppel készül, viszonylag egyszerű szakértelemmel, amit a helyi munkaerő és elsajátíthat. A téglák vályog, víz és 8% cement hozzáadásával készül. Ezt a technikát alkalmazták a Nyang'oro Girls' Hostel-nél.

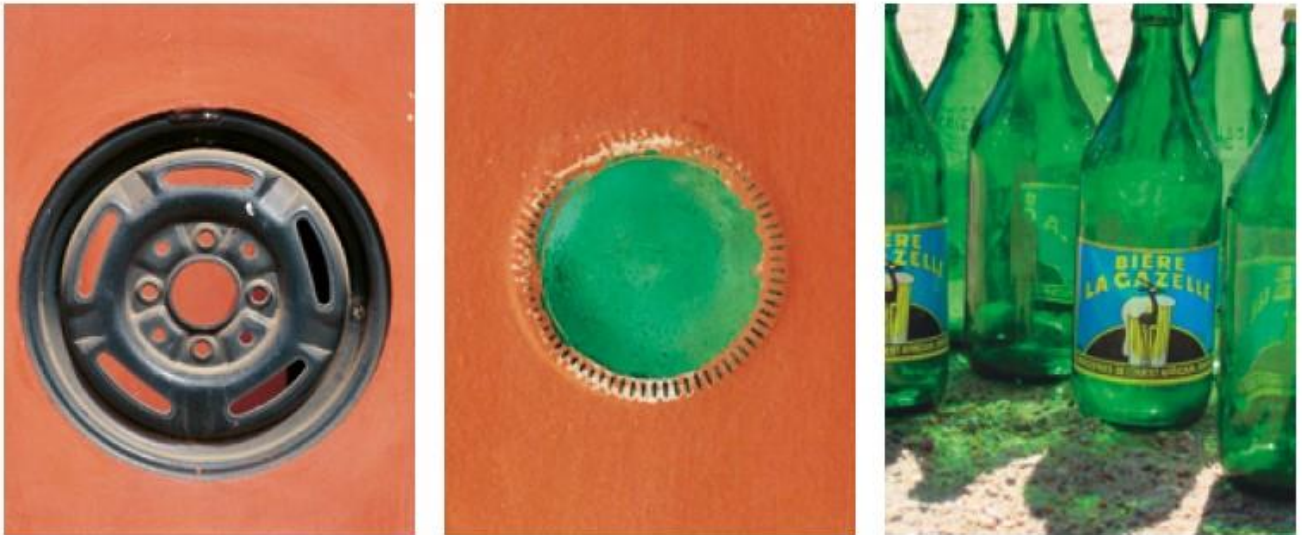
Egészségügy: A korábban ismerttetett biztonsági tényező mellett, egy másik alapvető igény a megfelelő egészségügyi körülmények megteremtése, mint szennyvízelvezetés és tisztálkodási lehetőségek. Ez gyakori problémát jelent az elmaradott régiókban, ahol az önkormányzat kevés figyelmet szentel ennek. Rufisqueben, a Women's House esetében üríthető szennyvíz tartályokat helyeztek el. Ez egy európai városban nehezen elképzelhető, de az alacsony erőforrásokkal rendelkező területeken igenis élhető, alternatív megoldást jelenthet. A tartályokba kerülő anyagot biogáz formájában újra lehet hasznosítani akár még a főzéshez is, hiszen felhasználáskor már nincsenek kellemetlen szagok. Ezt alkalmazták a Nyang'oro Girls' Hostelben is.

⁴² lsd.: Fig.: 7; 20; 38; 39

⁴³ lsd. p.:49

⁴⁴ <https://www.sciencedirect.com/topics/engineering/cradle-concept> (utolsó letöltés dátuma: 2021. 10. 30.)

⁴⁵ Gazdagon faragott rácsszerkezetű nyílászáró. Beengedi a fényt, de az erős napsugárzás hatását csökkenti

7. [Fig.] A szenegáli Women's House-ba újrahasznosított anyagokat építettek be, mint az autófelnit, és vizesüvegeket.

Az újrahasznosítás elterjesztése korunk egyik legnagyobb küldetése.

2.5 Esettanulmányok összegzése

Összegezve a vernakuláris kapcsolatban felmerült elméleti- és gyakorlati gondolatokat látjuk, hogy egy nagyon érzékeny területre tévedünk, mikor az érintetlent szembe állítjuk a dinamikus változóval. Ez szimbolizálja azt, ami az építészetben is történt. Az európai modern áramlat és az afrikai vernakuláris építészet párbaját látjuk. A téma összetett, és ennek csak egy nagyon apró szegletével foglalkozom a dolgozaton belül. Ronald Barnett⁴⁶ egy cikkében⁴⁷ a világot leíró superkomplexitásokról beszél. Szerinte: „A superkomplexitás egy állapot, amikor olyan kihívásokkal áll szembe az ember, amiket feltételezhetően sosem lehet megoldani. Kérdések, mint például a „Mi az univerzum, mi a boldogság, milyen a jó építész?”⁴⁸ túlságosan nyitottak és többszörösen összeférhetetlen válaszokhoz vezetnek. A mai társadalmunk többnyire hasonló megoldhatatlan superkomplexitásokkal írható le, ahol minden-mindennel összefügg. A kultúra és a technika párhuzamos egymás mellettségét a mai napig megoldatlan problémaként görgeti a kortársépítészet Sziszüphosz módjára maga előtt, közel 100 évvel a modern csírázása után is. Viszont vannak ösztönző példák - mint a HRS - amelyeket érdemes vizsgálni, mert jó mintául szolgálnak, hogy lehet ezt a műfajt másképp is csinálni.

⁴⁶ Ronald Barnett, a Londoni Egyetem, Neveléstudományi intézetének professzor emeritusa

⁴⁷ A cikk a 'Higher Education Research and Development' újságban jelent meg „Learning for an unknown future” címmel, 2012

⁴⁸ Barnett, 2012 p.:67

3 Kritikai interpretáció

3.1 Konklúzió

Napjainkban a globalizáció új társadalmi kihívások elé állítja az emberiséget. Az építészet univerzalitása lassacskán elveszti jelentőségét, és ez pont az olyan kontextusban kerül a felszínre, ahol humanitárius eszközökre van szükség. Az elmaradott térségeknek nincs szüksége urizáló építészeti magatartásra, hiszen visszatérve az eredeti gondolatunkhoz, világossá válik, hogy az építészet ősi feladatát kell megoldani, a védelmet és a lakhelyet. Mint ahogy egy hajléktalan ember sem a gasztronómia alapismeretekre kíváncsi, amikor éhes, épp úgy a krízisben lévő társadalmi csoportoknak sem mélyenszántó építészeti elméleti gondolatokra van igénye.

„A nyugati fejlesztési törekvések során számos olyan projektet láttunk már - tárgyyszerű épületekkel, idegen eszközökkel vagy máshol feltalált technikával - amelyeket „fejlesztési segély” címén importáltak egy alacsony erőforrású közösségbe anélkül, hogy a helyi viszonyok szemszögéből is megvizsgálták volna a szükségleteket. A fejlesztési együttműködés 70 éves története tele van olyan külső beavatkozásokkal, amelyek a felsőbbrendűségi mentalitást, illetve a helyi viszonyok és a közösségek tényleges szükségletein alapuló megértés hiányát közvetítik.”⁴⁹

Ahogy Hassan Fathy kijelentését idézve érthetjük meg, hogy a vernakuláris tisztelete büszkeséget kelt a helyi emberekben az iránt, ami ősileg is a sajátjuk: „Az építész abban az egyedülálló helyzetben van, hogy felelevenítse a paraszt hitét a saját kultúrájában. Ha egy tekintélyes külső kritikusként megmutatja azt, ami a helyi karakterjegyekben csodálatra méltó, majd akár alkalmazza is azokat, akkor a helyiek azonnal büszkén látják a saját kultúrájukat. Ami korábban figyelmen kívül maradt, az így hirtelen olyanná válik, amivel dicsekedni lehet.”⁵⁰

⁴⁹ Hollmén, Saija: „Now the baobab shines”, Helsinki, 2020. p.: 167

⁵⁰ Fathy Hassan, Architecture for the Poor: An Experiment in Rural Egypt (Chicago and London, University of Chicago Press, 1973 Fordította: a szerző

3.2 Záró összegzés

Kutatásom során változott mind a konkrétan tárgyalt témáról, mind a ma építészetéről alkotott gondolkodásom. Területileg és időszakilag lehatároltabb dimenzióban mélyebben megismertem a regionalizmus jelenségét. A hagyomány és a modernitás ütközéséből, - most már inkább úgy fogalmazva, - találkozásából érthetővé vált számomra, hogy az építészet definiálásánál nem ragadhatunk le a pusztán esztétikai, formalista ideák végeláthatatlan értékelésén. A nemzetközi elméleti összegző tanulmányok és esszék mellett gyarapodnak a konkrét esettanulmányokhoz kapcsolódó újabb írások száma is, amelyek a digitális kultúra-közvetítés gyakorlatával már jobban referálhatóak és akár kritikailag is értékelhetőek - e sokasodás felhívja a figyelmünket arra, hogy itthon sem maradunk le a korunk építészetét meghatározó disputákról. A dolgozat elkészítéséhez átolvasott szakirodalmak által, ha csak kicsivel is, de közelebb kerültem az aktuális világot érintő, de múltból tovább hordozott akadályok, félreértelmezett tabuk megismeréséhez.

Érdekes mellékszál lehet, hogy a kritikai regionalizmusról, mint a XX. századi építészet egyik fő témaköréről helytálló-e még 2021-ben is gondolkozni, a modern hanyatlása után is? A gyarapodó építészeti cikkek, e szellemben megvalósult munkák, a globalizálódó társadalom mellett (vagy éppen azzal látványosan ellentétben álló) lokális kultúrákból kinövő minőségi építészet válasza, meglátásom szerint, egyértelmű. Tanulmányom, mely egy belső értelmezési út is, úgy gondolom, hogy talán aktuálisabb, mint elsőre gondolhatnánk. Nem marginalitásról, hanem egy erős tendenciáról van szó. A kortárs építészet a fenntarthatóságot, mint a technológia fejlődésének egyik csúcs pontját hirdeti napjainkban, miközben a LEED, BREEAM, DGNB rendszerek mellett ott van a lokális környezeti adottságokhoz évszázadok óta tudatalattian alkalmazkodó, így természetesen ökológikus megoldásokkal dolgozó építészet. Az esettanulmányok során keresztül jobban megérthető a helyi adottságokra építő, "regionalista" építészet, és annak modern szemléletű, itt leginkább a tudatos művelésben tetten érhető attitűdje. Meglátásom szerint ez (is) az igazi fenntarthatóság. A Hollmén Reuters Sandman munkássága, építész-alkotói gondolkodásmódja képviseli a szememben azt, ami a modern XXI. századi embernek a feladata. Az építésznek nem világmegváltónak, de érzékenyen reflektálnak kell lennie, a viselkedéskultúra a megismerésen kell alapuljon, és nem a hozott standardok újra-újra alkalmazásán. A finn iroda építészetének módszertanát a „hasznosat a helyessel” elven tudom jellemezni. A genius loci-ból kiindulva és saját kultúrájuk fenntarthatósági elveivel ötvözve teremtik meg a "helyi kortárs építészet" fogalmát.

Kis lépésekben, okos és zöld alternatív megoldásokkal igyekeznek példát statuálni - mely nem újdonságok bevezetését, hanem a történeti, a hagyományos innovatív (újra)alkalmazását jelenti. Munkáikból kiderült, hogy az építészet nem egyfajta stilisztikai kihívás, hanem ennél sokkal több. Kultúrákat áthidaló, közösség teremtő képessége van.

4 IRODALOMJEGYZÉK

Az imperializmus definíciója: https://hu.wikipedia.org/wiki/Imperializmus#cite_note-2
(utolsó letöltés dátuma: 2021.10.25.)

Dr.Salah M. El-Haggar munkája: <https://www.sciencedirect.com/topics/engineering/cradle-concept>
(utolsó letöltés dátuma: 2021. 10. 30.)

Fathy, Hassan, Architecture for the Poor: An Experiment in Rural Egypt, Cairo. The American University in Cairo Press, 1976

Fitch & Branch, Primitive Architecture and Climate, 1960

Frampton, Kenneth: Modern Architecture - A Critical History. Thames and Hudson, London 1992. (3rd ed.)

Genius-loci definíciója: http://www.kislexikon.hu/genius_loci.html (utolsó letöltés dátuma: 2021.10.30.)

Globalizáció definíciója:

<https://tudasbazis.sulinet.hu/hu/termeszettudomanyok/foldrajz/tarsadalomfoldrajz/vilaggazdasag/globalizacio>
(utolsó letöltés dátuma: 2021.10.25.)

Hillier, B. and Hanson, J.: The social logic of space, Cambridge University Press 1984

Hollmén, Saija: „Now the baobab shines”, Helsinki, 2020

Katona Vilmos: Regeneratív építészet, 2013

<https://epiteszforum.hu/regenerativ-epiteszet-1> (utolsó letöltés dátuma 2021. 10. 31.)

Lefavre, Liane; Tzonis, Alexander: Critical regionalism: architecture and identity in a globalized world, New York, 2003

Lepik, Andres, Small scale, big change. New Architectures of Social Engagement. The Museum of Modern Art, New York, 2010

Mester de Parajd, László és Corinne, Regards sur l’habitat traditionnel au Niger (Les Cahiers de construction traditionnelle), Nonette, Editions CREER, 1988

Nagy Iván DLA: Doktori Értekezés, 2013 http://dla.epitesz.bme.hu/appendfiles/449-nagy_i_2013_e.pdf (utolsó letöltés dátuma: 2021.10.30.)

Pallasmaa, Juhani: “A Built Self-Identity.” 2006. Forrás: SAIJA ,2020

Simon Mariann: Regionalizmus - a hely (ki)hívása: http://arch.et.bme.hu/arch_old/kortars5.html (utolsó letöltés dátuma: 2021.10.25.)

Szalai András DLA: Mi a modern? – BME. Építészettörténet 6. Előadás részlet

Tibai Frida – Veres Laura: Kultúrák között – Egy magyar építész Észak-Afrikában. Kritikai esettanulmány Parajdi Mester László munkásságáról. BME ÉPK TDK, Budapest 2017

Vartola, Anni. “Kuritonta Monimuotoisuutta: Postmodernismi Suomalaisessa Arkkitehtuurikeskustelussa.” Aalto-yliopisto. 2014

<https://divisare.com/projects/386217-alvar-aalto-fabrice-fouillet-paimio-sanatorium>
(utolsó letöltés dátuma: 2021.10.30.)

5 KÉPJEGYZÉK

1. [Fig.] In The Rubber Coils. Scene - The Congo 'Free' State" Linley Sambourne depicts King Leopold II of Belgium as a snake entangling a congolese rubber collector, Punch Magazine, 1906.
Forrás:
https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/thumb/8/80/Punch_congo_rubber_cartoon.jpg/491px-Punch_congo_rubber_cartoon.jpg (utolsó letöltés dátuma: 2021.10.30.) 4
 2. [Fig.] Charles Jencks' Theory of Evolution Diagram, 2000
Forrás: <https://cdn.ca.emap.com/wp-content/uploads/sites/12/2000/07/Jenks-1024x755.jpg> 6
 3. [Fig.] Alexandra Pacula: Fluid Illumination, 30.22 x 4.22, 2011
Forrás: <https://i.pinimg.com/564x/50/36/f6/5036f6995eebc530cf66b0a1d2799279.jpg> 9
 4. [Fig.] Alvar Aalto: PAIMIO SANATORIUM Fotó: Fabrice Fouillet
Forrás: https://divisare-es.cloudinary.com/images/c_limit,f_auto,h_2000,q_auto,w_3000/v1526924414/kmq5csuw78rwbkkt1kmt/alvar-aalto-fabrice-fouillet-paimio-sanatorium.jpg 13
 5. [Fig.] Saija Hollmén disszertációjának borítója. Hollmén, Saija: „Now the baobab shines”, Helsinki, 2020 17
 6. [Fig.] The Wolof House, Senegal. Drawing by Patrick Dujarric, 1986 SAIJA, 2020 p.:122 23
 7. [Fig.] Women's Centre in Senegal: old glass bottles that make glass bricks, rusty car rims as ventilation openings in the toilets, window shutters and doors made of recycled metal.
Fotó: Juha Ilonen and Helena Sandman Forrás: SAIJA, 2020, p.:159 28
- Women's Centre, Szenegál**
8. [Fig.] Nagyobb léptékű szerkezeti metszet. A függesztett álmennyezet és a héjalás között található egy átszellőztetés légrés, melynek kivezető nyílásai módosítják a homlokzat megjelenését.
Forrás: http://architectuul.com/architecture/view_image/women-s-centre-in-rufisque/4153 (utolsó letöltés dátuma 2021.11.01.) 40
 9. [Fig.] Metszet és homlokzat. Látható a magas védelmi funkciót ellátó udvari fal, a magasított lábazati kialakítás, a túlnyúló eresz, továbbá látható lábazati 40cm-es kiemelés is.
Forrás: http://architectuul.com/architecture/view_image/women-s-centre-in-rufisque/4150 (utolsó letöltés dátuma 2021.11.01.) 40
 10. [Fig.] Metszet és homlokzat. Megfigyelhető a szellőző nyílásokkal kialakított udvari fal, a magasított lábazati kialakítás, a túlnyúló eresz, továbbá látható lábazati 40cm-es kiemelés is.
Forrás: http://architectuul.com/architecture/view_image/women-s-centre-in-rufisque/4151 (utolsó letöltés dátuma 2021.11.01.) 40
 11. [Fig.] Metszet és homlokzat. Látható a magas védelmi funkciót ellátó udvari fal, a magasított lábazati kialakítás, a túlnyúló eresz, továbbá látható lábazati 40cm-es kiemelés is. Az kép jobb oldalán fekete körökkel jelölve, a mellékhelyiségek autofelnivel takart szellőzőnyílásai látszanak.
Forrás: http://architectuul.com/architecture/view_image/women-s-centre-in-rufisque/4152 (utolsó letöltés dátuma 2021.11.01.) 41
 12. [Fig.] Alaprajz, melyen látható az épületek udvari felőli nyitása és fa köré szerveződése. A közösségi helyeket egy külső fedett-nyitott terasszal kötötték össze. A mellékhelyiségek elválasztva a fő funkcióktól.
Forrás: http://architectuul.com/architecture/view_image/women-s-centre-in-rufisque/4149 (utolsó letöltés dátuma 2021.11.01.) 41
 13. [Fig.] Az épületek az udvar felé nyitnak és a fák hűsítő árnyékot adnak. A közösségi helyeket egy külső fedett-nyitott terasszal kötötték össze.
Forrás: http://architectuul.com/architecture/view_image/women-s-centre-in-rufisque/4145 (utolsó letöltés dátuma 2021.11.01.) 42

14. [Fig.] Túlnyúló, gyékényszőnyegből kialakított árnyékoló az utcai homlokzaton.
 Forrás: http://architectuul.com/architecture/view_image/women-s-centre-in-rufisque/4143 (utolsó letöltés dátuma 2021.11.01.) 42
15. [Fig.] Tradicionális gyékényszőnyegből kialakított mennyezeti borítás.
 Forrás: http://architectuul.com/architecture/view_image/women-s-centre-in-rufisque/4139 (utolsó letöltés dátuma 2021.11.01.) 43
16. [Fig.] Kifelé zárt tömegalakítás. A nyílások kevés száma, a Nap elleni védelem mellett, a vagyonvédelmet is jelenti. Továbbá látható lábazati 40cm-es lépcsős kiemelés is és a homlokzaton megjelenő szellőző nyílások. 43
17. [Fig.] „A falak megkülönböztető vörös színe a ház befejezettségét hirdeti, amely kiemeli a nyersre hagyott lakóházak betonos környezetéből”
 Forrás: http://architectuul.com/architecture/view_image/women-s-centre-in-rufisque/4141 (utolsó letöltés dátuma 2021.11.01.) 44
18. [Fig.] Megfigyelhető a szellőző nyílásokkal kialakított udvart keretező fal és a fedett külső közösségi tér, amelyben nők munkálkodnak.
 Forrás: http://architectuul.com/architecture/view_image/women-s-centre-in-rufisque/4141 (utolsó letöltés dátuma 2021.11.01.) 44
3819. [Fig.] Az épületek az udvar felé nyitnak és a fák hűsítő árnyékot adnak. A közösségi helyeket egy külső fedett-nyitott terasszal kötötték össze.
 Forrás: http://architectuul.com/architecture/view_image/women-s-centre-in-rufisque/4140 (utolsó letöltés dátuma 2021.11.01.) 45
20. [Fig.] Kifelé zárt tömegalakítás. A nyílások kevés száma, a Nap elleni védelem mellett, a vagyonvédelmet is jelenti. Továbbá látható lábazati 40cm-es lépcsős kiemelés is és a homlokzaton megjelenő szellőző nyílások és a falba beépített vizesüvegek.
 Forrás: http://architectuul.com/architecture/view_image/women-s-centre-in-rufisque/4137 (utolsó letöltés dátuma 2021.11.01.) 45
- TunaHAKI Orphanage, Tanzánia**
21. [Fig.] Metszet, melyen látható a fa köré szervezés elve és a túlnyúló eresz szerepe. Megmutatja föld alatti ventilációs csatornát és a vízgyűjtő tartályt. Az épület magasított lábazon nyugszik.
 Forrás: <https://www.holcimfoundation.org/projects/tunahaki-integrated-theater-and-orphanage-moshi-tanzania>
 (utolsó letöltés dátuma 2021.11.01.) 46
22. [Fig.] Makett fotó, amin éppen a helyiekkel konzultálnak.
 Forrás: <http://ukumbi.org/projects/tunahaki.html> (utolsó letöltés dátuma 2021.11.01.) **Hiba! A könyvjelző nem létezik.**
23. [Fig.] A Wolof és Chagga térszervezésének kombinációjából kialakult TunaHAKI terv makettje. Látható a fa köré szerveződés és a két egymással szembeálló lakóegység. A kiszolgáló funkciók a telek külső gyűrűjében kerültek kialakításra.
 Forrás: <https://www.holcimfoundation.org/projects/tunahaki-integrated-theater-and-orphanage-moshi-tanzania>
 (utolsó letöltés dátuma 2021.11.01.) 47
24. [Fig.] A Wolof és Chagga térszervezésének kombinációjából kialakult TunaHAKI terv alaprajza. Látható a fa köré szerveződés és a két egymással szembeálló lakóegység. A kiszolgáló funkciók a telek külső gyűrűjében kerültek kialakításra.
 Forrás: <https://archello.com/story/794/attachments/photos-videos/4> (utolsó letöltés dátuma 2021.11.01.) 47
25. [Fig.] Baltazar Karawa rajzai a tradicionális Chagga térszervezéséről. SAIJA, 2020, p.:124 48

A.P.E. Learning Centre, Egyiptom

Képek forrásai:

<http://www.hollmenreutersandman.com/portfolio/2010-ape-learning-centre-cairo-egypt/>
(utolsó letöltés dátuma 2021.11.01.)

26. [Fig.] Helyszínrajz

Forrás: http://www.hollmenreutersandman.com/wp-content/uploads/2012/10/APE01_w640-640x898.jpg
(utolsó letöltés dátuma 2021.11.01.)

48

27. [Fig.] Általános metszet és homlokzati nézetek.

Forrás: http://www.hollmenreutersandman.com/wp-content/uploads/2012/10/APE02_w640-640x473.jpg
(utolsó letöltés dátuma 2021.11.01.)

50

28. [Fig.] Makett fotó a lyukarchitektúrájú falról.

Forrás: http://www.hollmenreutersandman.com/wp-content/uploads/2012/10/APE05_w640-640x474.jpg
(utolsó letöltés dátuma 2021.11.01.)

51

29. [Fig.] Udvar felőli látványterv

Forrás: http://www.hollmenreutersandman.com/wp-content/uploads/2012/10/APE03_w640-640x500.jpg
(utolsó letöltés dátuma 2021.11.01.)

51

30. [Fig.] Makett fotó az épületegyüttes kompozíciójáról

Forrás: http://www.hollmenreutersandman.com/wp-content/uploads/2012/10/APE04_w640-640x425.jpg
(utolsó letöltés dátuma 2021.11.01.)

52

KWIECO Shelter House, Tanzánia

Képek forrásai: <https://urbannext.net/kwieco-shelter-house/> (utolsó letöltés dátuma 2021.11.01.)

31. [Fig.] Túlnyúló eresszel fedett udvari közlekedők.

Forrás: https://urbannext.net/wp-content/uploads/2016/06/KW_PHOTO_HIGHRES_JUHA_ILONEN_DSC-01132.jpg (utolsó letöltés dátuma 2021.11.01.)

52

32. [Fig.] A köztes tereket fedett-nyitott módon alakították ki. A képek az épület első fázisáról készültek. A második fázis ezt az együttest fogja körül ölelni védelmi jelleggel.

Forrás: https://urbannext.net/wp-content/uploads/2016/06/KW_PHOTO_HIGHRES_JUHA_ILONEN_DSC-00751.jpg (utolsó letöltés dátuma 2021.11.01.)

54

33. [Fig.] A kanga szoknyára utaló főbejárati kapu és felirata: „Mindenkinek az egyenlő jogok képezik a fejlődés alapját”

Forrás: https://urbannext.net/wp-content/uploads/2016/06/KW_PHOTO_HIGHRES_JUHA_ILONEN_DSC-00766-780x780.jpg (utolsó letöltés dátuma 2021.11.01.)

54

34. [Fig.] Belső gyűrű felé orientálódó épületegyüttes. A köztes tereket fedett-nyitott módon alakították ki. A homlokzat zárópárkány alatt megjelennek az átszellőztetett légrés kivezető nyílásai.

Forrás: https://urbannext.net/wp-content/uploads/2016/06/KW_PHOTO_HIGHRES_JUHA_ILONEN_DSC-00745-780x490.jpg (utolsó letöltés dátuma 2021.11.01.)

55

35. [Fig.] Egy fiatal facsemete padokkal körülvéve. Az épületek közti udvar jelenti majd a közösségi élet színterét. Forrás: https://urbannext.net/wp-content/uploads/2016/06/KW_PHOTO_HIGHRES_JUHA_ILONEN_DSC-00865.jpg (utolsó letöltés dátuma 2021.11.01.)

56

36. [Fig.] Afrikai gyermekek a fedett közösségi térben.

Forrás: https://urbannext.net/wp-content/uploads/2016/06/KW_PHOTO_HIGHRES_JUHA_ILONEN_DSC-01092.jpg (utolsó letöltés dátuma 2021.11.01.)

56

37. [Fig.] A homlokzat zárópárkány alatt megjelennek az átszellőztetett légrés kivezető nyílásai és a falba beépített vizesüvegek figyelhetőek meg.
 Forrás: https://urbannext.net/wp-content/uploads/2016/06/KW_PHOTO_HIGHRES_JUHA_ILONEN_DSC-01106-780x545.jpg (utolsó letöltés dátuma 2021.11.01.) 57
38. [Fig.] Újrahasznosított anyagokat építettek be, mint az autófelni, és vizesüvegek.
 Forrás: https://urbannext.net/wp-content/uploads/2016/06/KW_PHOTO_HIGHRES_JUHA_ILONEN2-780x574.jpg (utolsó letöltés dátuma 2021.11.01.) 57
39. [Fig.] Afrikai gyermekek a fedett közösségi térben.
 Forrás: https://urbannext.net/wp-content/uploads/2016/06/KW_PHOTO_HIGHRES_JUHA_ILONEN_DSC-01136-780x515.jpg (utolsó letöltés dátuma 2021.11.01.) 58
40. [Fig.] A KWIECO homlokzata és metszete.
 Forrás: https://urbannext.net/wp-content/uploads/2016/06/Kwieco-1st-AA_SF-1_200.gif (utolsó letöltés dátuma 2021.11.01.) 58
41. [Fig.] Helyszínrajz az első és második fázist ábrázolva. Az első fázis a telek rejtettebb sarkában van, míg a második fázis tölti be majd „előépületként” a védelmi szerepet.
 Forrás: https://urbannext.net/wp-content/uploads/2016/06/Kwieco-1st-site-1_500.gif (utolsó letöltés dátuma 2021.11.01.) 59
- Nyang'oro Secondary School Girls' Hostel, Tanzánia**
42. [Fig.] Újrahasznosított anyagokból készült nyílászáró az ISSB falban.
<http://www.hollmenreutersandman.com/wp-content/uploads/2019/02/windowphoto-640x868.jpg> (utolsó letöltés dátuma 2021.11.01.) 59
43. [Fig.] A környék jellegzetes kék kapuja, háttérben a szellőző fallal.
http://www.hollmenreutersandman.com/wp-content/uploads/2019/02/Nyangoro2_photo_Saija_Hollmen-640x878.jpg (utolsó letöltés dátuma 2021.11.01.) 61
44. [Fig.] Vályogtégla fal szellőzőkkel.
<http://www.hollmenreutersandman.com/wp-content/uploads/2019/02/photo-640x833.jpg> (utolsó letöltés dátuma 2021.11.01.) 61
45. [Fig.] Megfigyelhető a szellőző nyílásokkal kialakított külső fal, a túlnyúló eresz és az ISSB fal.
 Forrás: http://www.hollmenreutersandman.com/wp-content/uploads/2019/02/Nyangoro1_photo_Saija_Hollmen-640x853.jpg (utolsó letöltés dátuma 2021.11.01.) 62

6 FÜGGELÉK

The Women's Centre in Rufisque, Senegal (1996-2001)

Ez volt az első közös munkájuk Afrikában, mikor még hallgatók voltak. Kezdetben csak egy kutatási munkaként indult a 'Kultúrák kölcsönhatása' c. kurzus keretében, majd ezt követően fenntartva a szenegáli kapcsolatokat lehetőség adódott a megvalósításra is. A tantárgy a kultúrát állította fókuszba, mint a tervezési metódus alapköve és azon keresztül vizsgálja az épület és változó környezetekből fakadó problémákat. Henu Kijisk, mint az egyik tantárgy felelős kiemelte a gyakorlati megközelítés jelentőségét, így külföldi tanulmányutat szerveztek Rufisque-ba, ahol egy finn szociológuson keresztül megismerhették a helyi nők életkörülményeit, szokásaikat, szükségleteiket. Ennek apropóján kapták a feladatot, hogy egy otthont tervezzenek nők számára, a szenegáli kormány modelljét követve. A korábbi hasonló példák reflektáltak a vernakuláris jellegzetességekre és általuk következtetéseket szűrhettek le, mint hogyan lehet az épület javára fordítani a külső tereket és udvarokat. A társadalmi felelősség vállalás miatt azonban mélyebb kutatásokba kezdtek a helyi jelleg építészeti manifesztációt keresve.

A szenegáli társadalom patriarchális és az alapvető férfi dominanciára normaként tekintenek kérdések nélkül. A nők gyakran összegyűlnek kisebb-nagyobb társaságokba és egymásra támaszkodva harcolnak a mindennapok nehézségei ellen. Oktatásokat szerveznek egymás számára, ahol a ház körüli teendők praktikáit tanulhatják meg. Az új női közösségi ház ilyen csoportokat hivatott befogadni.

Első lépésként a környék utcáit bejárva, megfigyelve a helyi település szerkesztési adottságokat figyelték meg. A Nyugat-afrikai elv szerint az épületek egy központi udvar köré szerveződik. „E kézenfekvő klimatizáló módszert tanulmányozta Parajdi Mester László több épületében is, patiók, belső udvarok, belső kertek segítségével a külső-belső terek, és belső helyiségek között.”⁵¹

⁵¹ Tibai Frida – Veres Laura: Kultúrák között – Egy magyar építész Észak-Afrikában. Kritikai esettanulmány Parajdi Mester László munkásságáról. BME ÉPK TDK, Budapest 2017. p.:20

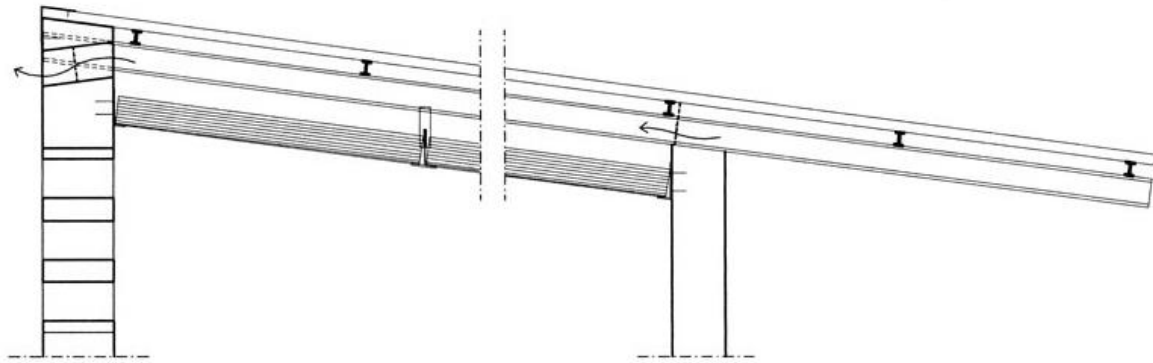
Az épület utcára néző homlokzata egyszerűségével beleilleszkedik a környékbe ugyanakkor az épület színe egyedi karaktert ad az uralkodó szürke árnyalatú szomszédságban. Az építőanyag kiválasztásánál helyi és újrahasznosított anyagokra támaszkodtak. Fát csak ott alkalmaztak, ahol nem lehetett helyettesíteni semmi mással. A Nyugat-Afrika legnagyobb cement gyártó telepe épp Rufisque mellett található, így cementtel, mint helyi építőanyaggal lehetett dolgozni. Az épület tehát inkább betonból készült, mint agyagtéglából, mert a helyi agyag nem a legalkalmasabb. Az agyagos talaj megkövetelte egy erősebb alapozás elkészítését, habár ezt a hagyományos építészet nem gyakorolta. A tetőfedés acélgerendákra helyezett hullámlemezről és vastag szőtt szalma záró födémből áll. Az átszellőztetett lapostető, kényelmesen hűvösen tartja a beltéri levegőt. Egyéb részletek közé tartozik például a szellőzőfedelek kialakítása, amihez használt autófelniket hasznosítottak újra. A falba épített használt vizesüvegeket alkalmazták a mennyezeti és oldalsó bevilágítókhoz. A vasbetonban használt acél szálak szintén újrahasznosított fémből készültek.

Az épület a 2000-es évek elején a nemzetközi szférában az egyik legpublikáltabb finn projekt volt. Az elnyert díjak jól demonstrálják, hogy mennyire szükség is van az ilyen kisléptékű elmaradott közösségekért tett építészeti megoldásokra. Az eredmény és a visszajelzések alapján további társadalmi tudatosságra alapuló tervezésben vettek részt, és folytatták a filozófiájukat.⁵²

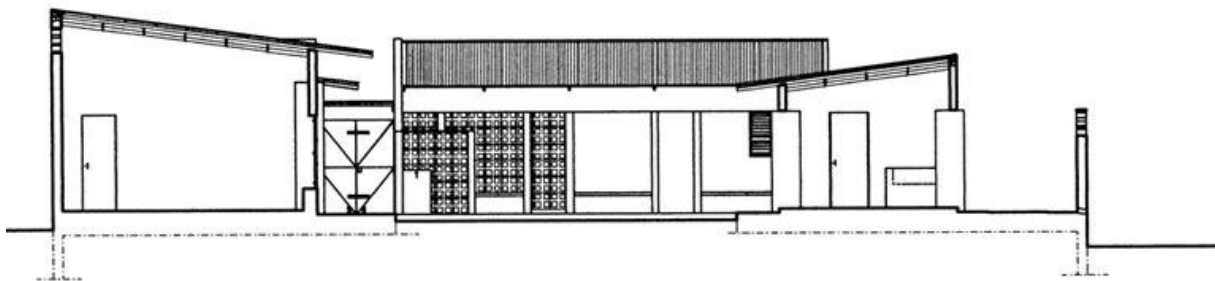
„A falak megkülönböztető vörös színe a ház befejezettségét hirdeti, amely kiemeli a nyersre hagyott lakóházak betonos környezetéből. A szenegáli régió településmagjának hagyományos formáját továbbvivő ukumbi-alaprajz üzenete az újrakezdés. Új centrum a periférián. Nem annyira a hagyományos, zárt udvaros alaprajzi elrendezés esztétikája, hanem az abban hordozott aktuális politikai töltet az, amely élővé teszi a finn tervezőcsoport által segített afrikai kezdeményezést.”⁵³

⁵² Hollmén, Saija: „Now the baobab shines”, Helsinki, 2020. p.:26-29
Fordította: a szerző

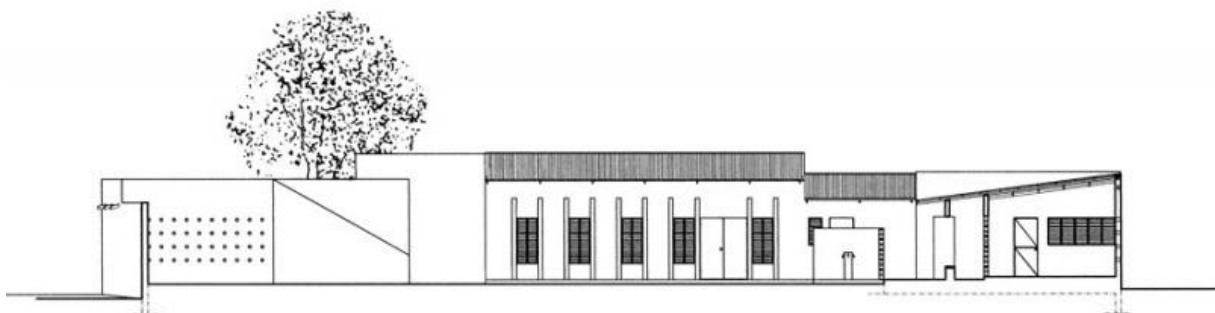
⁵³ Katona Vilmos: Regeneratív építészet, 2013
<https://epiteszforum.hu/regenerativ-epiteszet-1> (utolsó letöltés dátuma 2021. 10. 31.)

8. [Fig.] Nagyobb léptékű szerkezeti metszet. A függesztett álmennyezet és a héjalás között található egy átszellőztetés légrés, melynek kivezető nyílásai módosítják a homlokzat megjelenését.

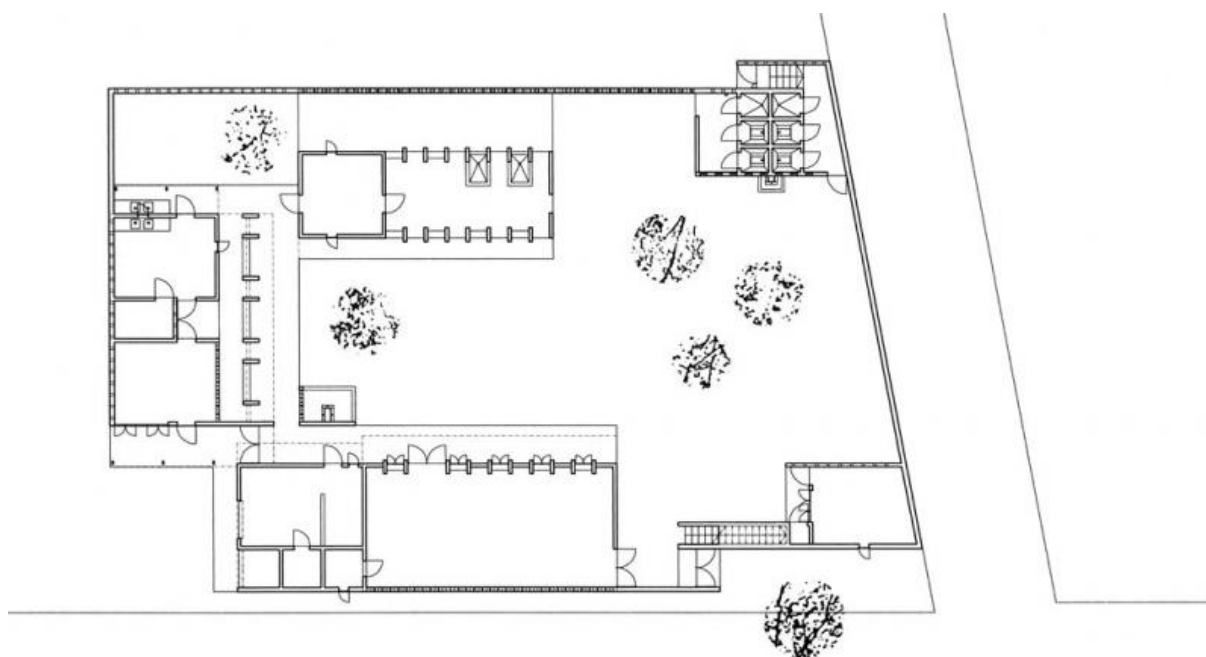
9. [Fig.] Metszet és homlokzat. Látható a magas védelmi funkciót ellátó udvari fal, a magasított lábazati kialakítás, a túlnyúló ereszt, továbbá látható lábazati 40cm-es kiemelés is.

10. [Fig.] Metszet és homlokzat. Megfigyelhető a szellőző nyílásokkal kialakított udvari fal, a magasított lábazati kialakítás, a túlnyúló ereszt, továbbá látható lábazati 40cm-es kiemelés is.

11. [Fig.] Metszet és homlokzat. Látható a magas védelmi funkciót ellátó udvari fal, a magasított lábazati kialakítás, a túlnyúló eresz, továbbá látható lábazati 40cm-es kiemelés is. Az kép jobb oldalán fekete körökkel jelölve, a mellékhelyiségek autófelnivel takart szellőzőnyílásai látszanak.

12. [Fig.] Alaprajz, melyen látható az épületek udvari felőli nyitása és fa köré szerveződése. A közösségi helyeket egy külső fedett-nyitott terasszal kötötték össze. A mellékhelyiségek elválasztva a fő funkcióktól.

13. [Fig.] Az épületek az udvar felé nyitnak és a fák hűsítő árnyékot adnak. A közösségi helyeket egy külső fedett-nyitott terrasszal kötötték össze.

14. [Fig.] Túlnyúló, gyékényszőnyegből kialakított árnyékoló az utcai homlokzaton.

15. [Fig.] Tradicionális gyékényszőnyegből kialakított mennyezeti borítás

16. [Fig.] Kifelé zárt tömegalakítás. A nyílások kevés száma, a Nap elleni védelem mellett, a vagyonvédelmet is jelenti. Továbbá látható lábazati 40cm-es lépcsős kiemelés is és a homlokzaton megjelenő szellőző nyílások.

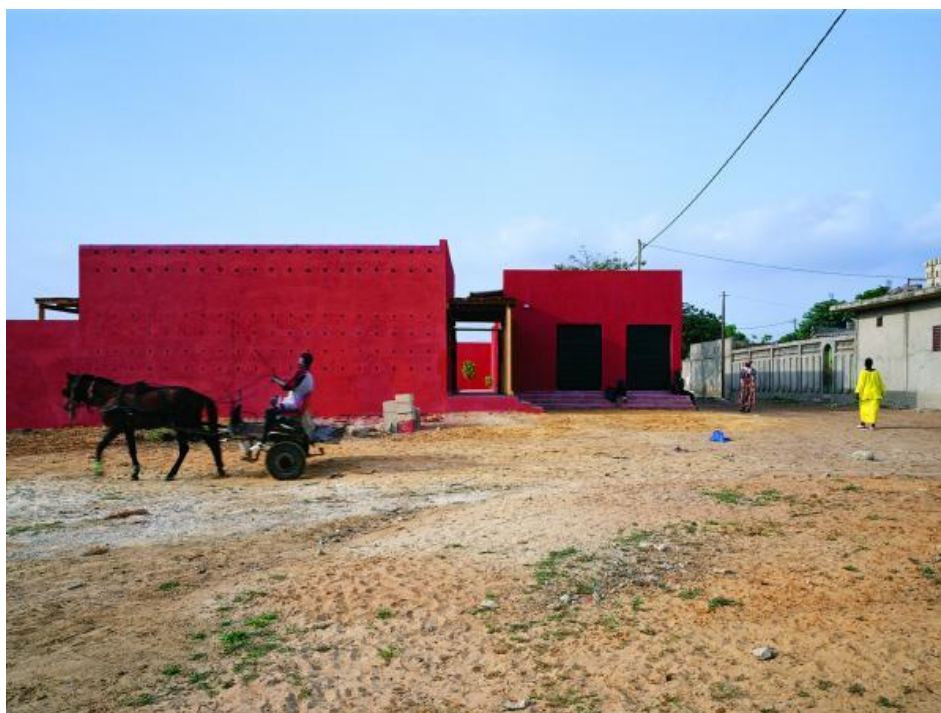
17. [Fig.] „A falak megkülönböztető vörös színe a ház befejezettségét hirdeti, amely kiemeli a nyersre hagyott lakóházak betonos környezetéből”

18. [Fig.] Megfigyelhető a szellőző nyílásokkal kialakított udvart keretező fal és a fedett külső közösségi tér, amelyben nők munkálkodnak.

19. [Fig.] Az épületek az udvar felé nyitnak és a fák hűsítő árnyékot adnak. A közösségi helyeket egy külső fedett-nyitott terasszal kötötték össze.

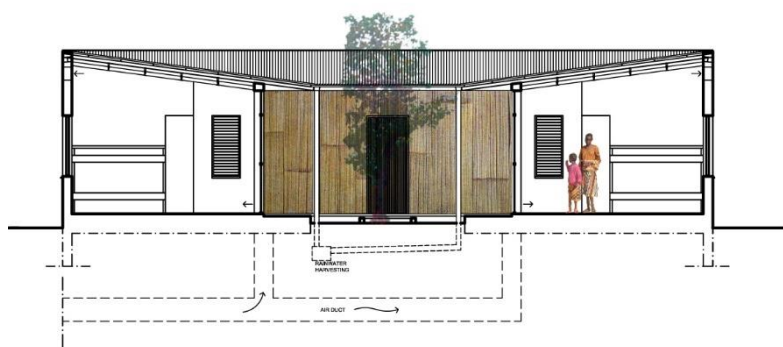

20. [Fig.] Kifelé zárt tömegalakítás. A nyílások kevés száma, a Nap elleni védelem mellett, a vagyonvédelmet is jelenti. Továbbá látható lábazati 40cm-es lépcsős kiemelés is és a homlokzaton megjelenő szellőző nyílások és a falba beépített vizesüvegek.

TunaHAKI Orphanage in Moshi, Tanzania (2007-2009)

TunaHAKI alapítvány Scott Fifer nevéhez fűződik. David és Mary Ryatula házaspárral közösen együttműködve létrehoztak Moshiban egy árvaházat hajléktalan és AIDS-ben szenvedő gyermekek részére. Az itt befogadott gyerek megtapasztalhatják milyen családban lenni, és lehetőséget kapnak az élethez közösségi oktatások keretében. Ezáltal kialakulhat egy egészségesebb jövőkép azokban, akik elfogadják a segítséget.

Az alapítvány egy újabb szabad földhöz jutott, ahol bővíteni kívánták a meglévő segélynyújtó intézményt. Az irodát bízták meg ennek megtervezésére. Az épület hierarchiája a tanzániai hagyományokat követte, mégpedig a 'house of the Chagga people' típust. A Chaggák a Kilimandzsáró területén élnek. A cél az volt, hogy egy olyan építészeti kialakítás jöjjön létre, ami karakterében ismerős környezetet biztosít a gyermekek számára, ugyanakkor legyen modern, időtálló és fenntartható. A környezeti hatások a tervezés minden egyes fázisában jelen voltak beleértve a használt anyagok, hulladék felhasználás, esővíz gyűjtés, szél és napenergia termelés, föld alatti csöveken keresztüli természetes szellőzés stb. Az alapos tervezést azonban csak részleges siker követte, hiszen a megépülés fázisáig nem jutott el külső okok miatt, de a helyi építésért felelős sokat merített a közös munkából. Karawa úr utólag mesélte a Hollmén Reuter Sandmannek, hogy korábban ő is előállt hasonló ötletekkel, de csak az európai intézkedések hatására került meghallgatásra.⁵⁴

Hollmén Reuter Sandman Architects

21. [Fig.] Metszet, melyen látható a fa köré szervezés elve és a túlnyúló eresz szerepe. Megmutatja föld alatti ventilációs csatornát és a vízgyűjtő tartályt. Az épület magasított lábazon nyugszik.

⁵⁴ Uo. p.:30-31

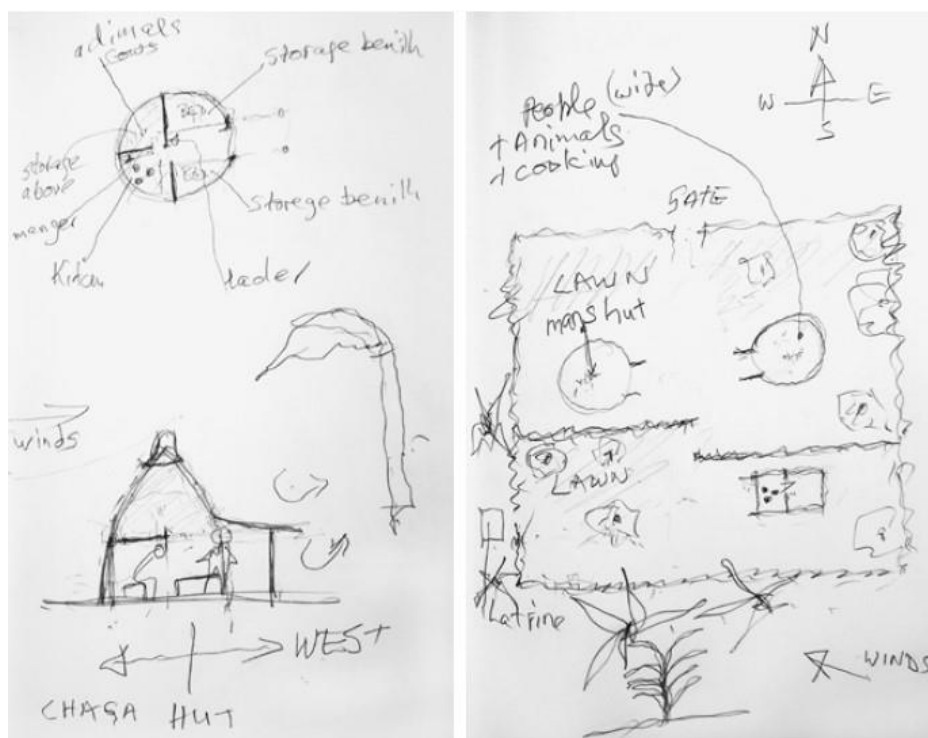
22. [Fig.] Makett fotó, amin éppen a helyiekkel konzultálnak.

23. [Fig.] A Wolof és Chagga térszervezésének kombinációjából kialakult TunaHAKI terv makettje. Látható a fa köré szerveződés és a két egymással szembeálló lakóegység. A kiszolgáló funkciók a telek külső gyűrűjében kerültek kialakításra.

24. [Fig.] A Wolof és Chagga térszervezésének kombinációjából kialakult TunaHAKI terv alaprajza. Látható a fa köré szerveződés és a két egymással szembeálló lakóegység. A kiszolgáló funkciók a telek külső gyűrűjében kerültek kialakításra.

25. [Fig.] Baltazar Karawa rajzai a tradicionális Chagga térszervezésről.

A.P.E. Learning Centre in Cairo, Egypt (2010-11)

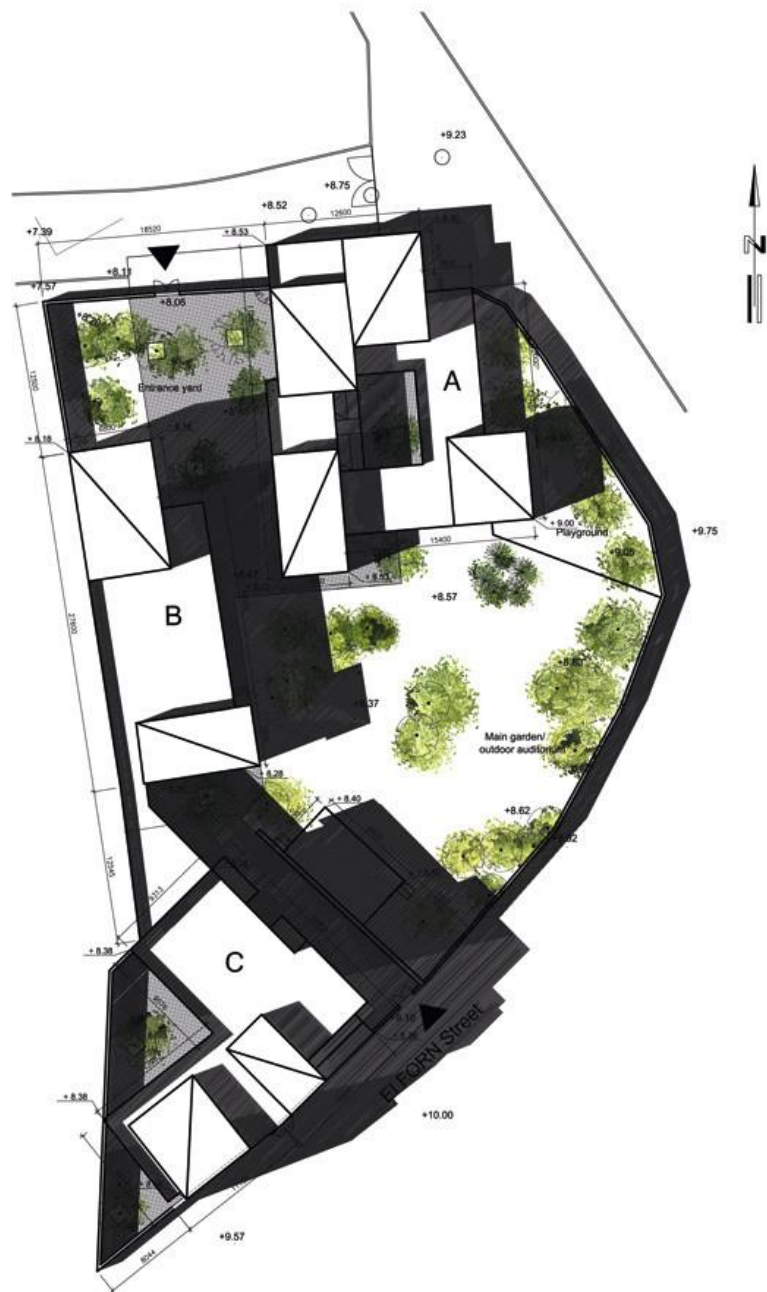
Egyiptom külvárosában élnek a „zabbaleen”-nek⁵⁵. A név szó szerinti értelmében „szemétgyűjtő emberek”-et jelent arabul. Mai szóhasználatban pedig olyan emberek csoportjának a gyűjtő neve, akik a megélhetésüket szemétszedésből és annak újrahasznosításából szedik össze. Történetük az 1930-as évek környékén kezdődik, mikor elődjek bevándoroltak Egyiptom déli területeire. Életkörülményeik normalizálásában több szervezet is részt vesz. Ezek közül az egyik az Ukumbi NGO⁵⁶, amit maga a HRS hozott létre, hogy hivatalos alapokra fektesse az építészeti küldetéseiket a társadalmi felelősségvállalás területén. A másik pedig a 'The Association for the Protection of the Environment' (A.P.E.), akik évtizedek óta küzdenek a zabbaleen-ek oktatásáért, jó létéért és az általuk képviselt környezettudatosság segítéséért.

A HRS 2010-ben kezdett közös munkába az A.P.E.-vel, a tervezésnek pedig gyors ütemben kellett haladnia, mert az akkori aktuális politikai és pénzügyi körülmények biztosították a kezdeményezés megvalósulását. Hasonlóan a többi projektjükhöz, itt is nagy figyelmet szenteltek helyi anyagok, a megújuló energiaforrások és az esővíz felhasználására. Ezenfelül az A.P.E. által feltalált újrahasznosított anyagokkal is foglalkoztak, ezzel is egy pozitív mintát mutatva a zabbaleen-ek felé, hangsúlyozva, hogy a munkájuk fontos és elismert. Balszerencséjükre az építési engedélyt már majdnem megadták 2010 utolsó negyedében, de 2011. január 25-én elindult az ún. Arab Tavasz egyiptomi eseménysora, ami a kormányzatot támogató erővel szembeni polgári összetűzések sorozata volt, így félbe maradt a folyamat.⁵⁷

⁵⁵ arabul: zibala (زبالة)=szemét

⁵⁶ NGO: non-profit organization=non-profit szervezet

⁵⁷ Uo. p.:32-33

26. [Fig.] Helyszínrajz

27. [Fig.]Általános metszet és homlokzati nézetek.

28. [Fig.] Makett fotó a lyukarchitektúrájú falról.

29. [Fig.] Udvar felőli látványterv.

30. [Fig.] Makett fotó az épületegyüttes kompozíciójáról.

KWIECO Shelter House in Moshi, Tanzania (első fázis 2015)

Habár a TunaHAKI projekt nem valósult meg, a kutatási fázis nem volt hiába való a későbbi munkák által. A korábbi tervezés ideje alatt kutattak nőket érintő szervezetet, ilyen a 'The Kilimanjaro Women Information Exchange and Community Organisation' (KWIECO) is, amit 1987-ben alapítottak. Ez egy non-profit civil kezdeményezés, amit a környék sérülékeny társadalmi csoportok ember jogi védelméért hoztak létre. Amikor 2008-ban először léptek kapcsolatba a HRS-sel már konkrét elképzeléseik voltak egy menedékhely formájában, a családi bántalmazások áldozatai számára.

A projekt a 'Shelter House' nevet kapta, és a HRS hosszas kutatásai során kialakított koncepció alapján a tanzániai kultúra, klíma és téri hierarchiája jegyében született. Ebben a projektben szintén fontos volt a helyi építőanyag és munkaerő, illetve a megújuló energiaforrás felhasználása. Nagyobb külső fedett-nyitott tereket alakítottak ki, ami természetes légmozgást megengedi az épületen belül, továbbá véd az eső ellen és árnyékot ad. A bevilágítók minimalizálják a napközbeni energia szükségletet a fény beeresztése által. A mellékhelyiségekben szemipermeábilisság⁵⁸ jegyében újrahasznosított üvegből készült téglákat helyeztek el, amik a belső térben fényjelenséget váltanak ki. A földem egy átszellőztetett klimatizáló réteggel van ellátva, amit már a Rufisque-i munkájukban is alkalmaztak több mint 10 évvel a Shelter House előtt. A főbejárat kapuja egy tanzániai szokásra reflektál, a *kanga* szoknyára, egy nők által viselt színes ruhaneműre. A szoknyát azért hordják, hogy a barátok számára kedves üzenetet közvetítsenek. A bejárat kapu csak ennyit mond: „Mindenkinek az egyenlő jogok képezik a fejlődés alapját”⁵⁹

⁵⁸ Szemipermeábilis: részlegesen átteresztő membrán

⁵⁹ Uo. p.:36-37

31. [Fig.] Túlnyúló eresszel fedett udvari közlekedők.

32. [Fig.] A köztes tereket fedett-nyitott módon alakították ki. A képek az épület első fázisáról készültek. A második fázis ezt az együttest fogja körül ölelni védelmi jelleggel.

33. [Fig.] A kanga szoknyára utaló főbejárati kapu és felirata:
„Mindenkinek az egyenlő jogok képezik a fejlődés alapját”

34. [Fig.] Belső gyűrű felé orientálódó épületegyüttes. A köztes tereket fedett-nyitott módon alakították ki. A homlokzat zárópárkány alatt megjelennek az átszellőztetett légrés kivezető nyílásai.

35. [Fig.] Egy fiatal facsemete padokkal körülvéve. Az épületek közti udvar jelenti majd a közösségi élet színterét.

36. [Fig.] Afrikai gyermekek a fedett közösségi térben.

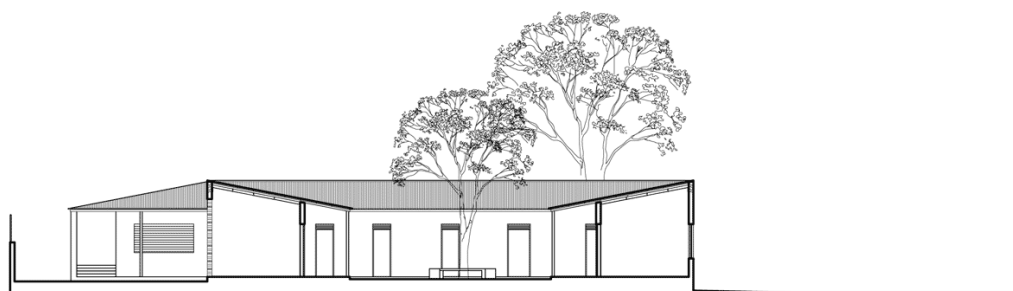
37. [Fig.] A homlokzat zárópárkány alatt megjelennek az átszellőztetett légrés kivezető nyílásai és a falba beépített vizesüvegek figyelhetőek meg.

38. [Fig.] Újrahasznosított anyagokat építettek be, mint az autófelnit, és vizesüvegek.

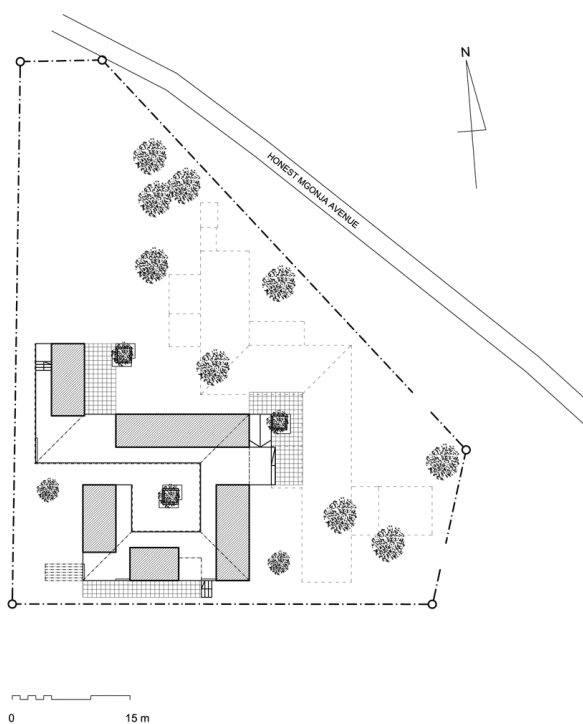

39. [Fig.] Afrikai gyermekek a fedett közösségi térben.

SECTION A-A

40. [Fig.]A KWIECO homlokzata és metszete.

41. [Fig.]Helszínrajz az első és második fázist ábrázolva. Az első fázis a telek rejtettebb sarkában van, míg a második fázis tölti be majd „előépületként” a védelmi szerepet.

Nyang'oro Secondary School Girls' Hostel in Iringa, Tanzania (2016-2018)

Az angol/tanzániai kötődésű Lyra⁶⁰ alapítvány lányok oktatására és a nők pénzügyi autonómiájának megteremtésére fókuszál. 2016-ban került kapcsolatba a HRS-sel a Velencei Építészeti Biennálén és hamar megtalálták a közös hangot. A fiatal nők jogaiért való küzdelem közismerten az egyik leghatékonyabb módja a szegénység elleni küzdelemnek.⁶¹ A tanzániai kormány a fiatalabb generációk oktatásáért és védelméért az erőforrások hiányának ellenére is tesz erőfeszítéseket. Ilyen a szállás biztosítás, ami segíti a lányokat, hogy nem kívánt terhesség, házimunka és hosszú gyaloglások helyett a tanulóira koncentrálnak.

A középiskola Iringától keletre 50km-re található. Ez egy vízgyűjtő terület, amit hat falu környékez, és a leghosszabb gyalog táv akár 20 km is lehet. A helyi családok jobban szeretik, ha lányaik közelebb laknak az iskolához. A tervezett épület kapacitása legalább 80 lány befogadására alkalmas, de általában ennél több embert lát el.

A hostel központi célja a lányok biztonságos elhelyezése volt. Egy egyszerű földszintes, átriumos házat álmodtak meg, ami a nyitottsága ellenére jól zárható az éjszakák folyamán. ISSB⁶² téglákat használtak, az erdők védelme érdekében. Az égetett agyagtéglák jelentős tűzifa felhasználást igényelnek. Emellett a helyi munkásoknak megtaníthatták, ezt az új fajta alternatív építési technológiát. A kivitelezés során a tetőszerkezet nem érte el a kellő minőséget, de ennek ellenére, az olcsó és egyszerű építészeti megoldások elnyerték az helyi vezetők tetszését, így engedélyt adtak a Lyra számára, hogy további hasonló szállásokat építtessen. A tervben egyszerre jelenik meg a humanitárius, a fenntartható, hagyományos, alacsony költségvetésű jelző.⁶³

⁶⁰ A Lyra egy angol/tanzániai alapítású non-profit szervezet. 2011 óta küzd a nők egyenjogúságáért.

⁶¹ <https://www.unicef.org/education/girls-education>

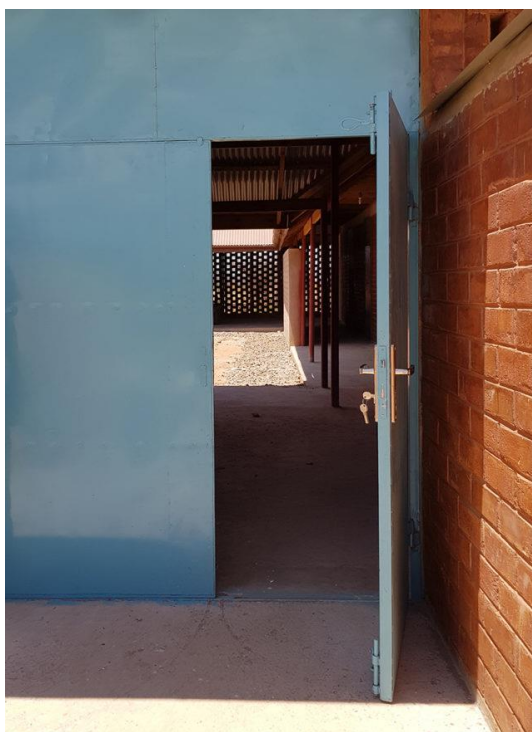
⁶² Ild. p.:27

⁶³ Hollmén, Saija: „Now the baobab shines”, Helsinki, 2020. p.: 39-40

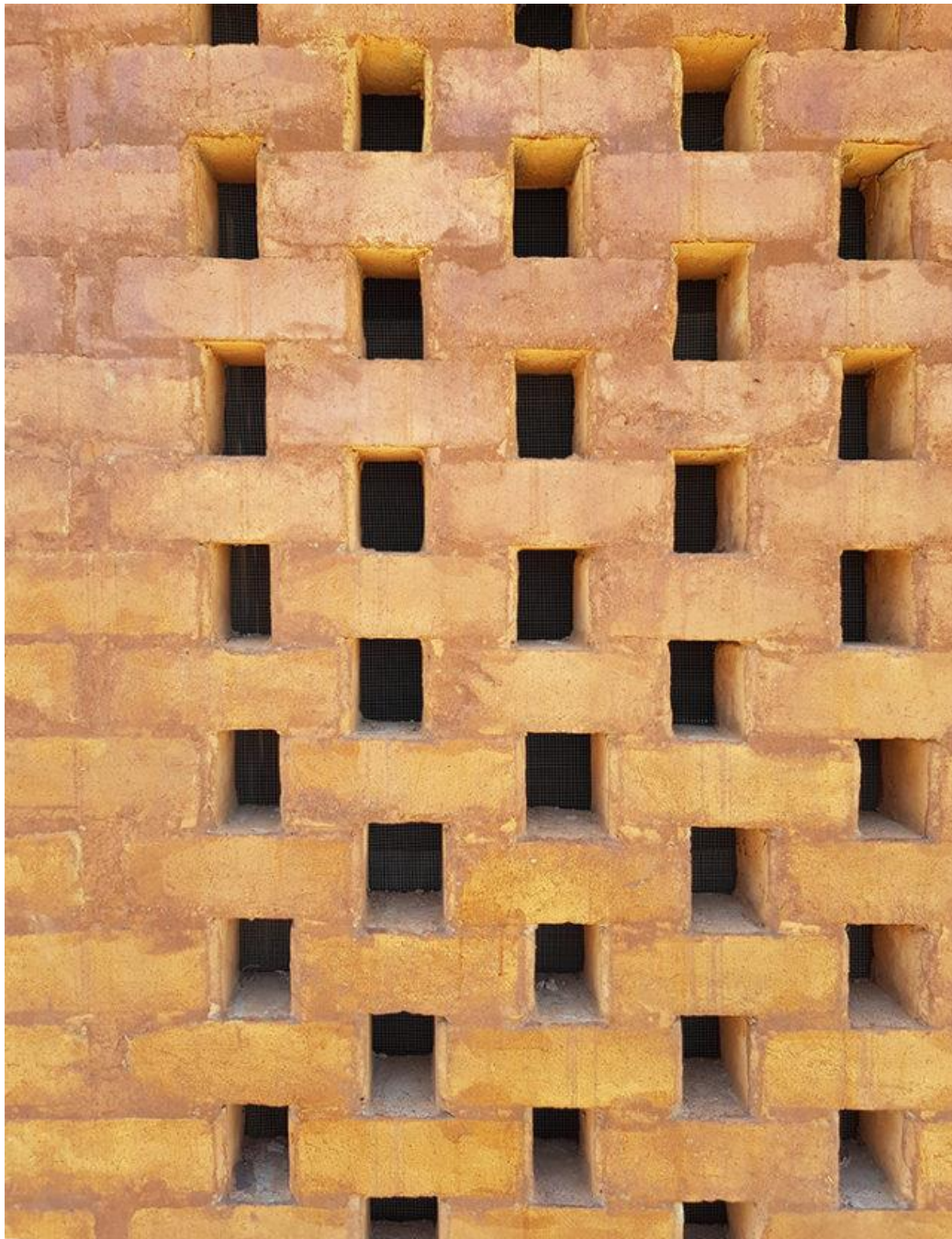
Fordította: a szerző

42. [Fig.] Újrahasznosított anyagokból készült nyílászáró az ISSB falban.

43. [Fig.] A környék jellegzetes kék kapuja, háttérben a szellőző fallal.

44. [Fig.] Vályotégla fal szellőzőkkel.

45. [Fig.] Megfigyelhető a szellőző nyílásokkal kialakított külső fal, a túlnyúló eresz és az ISSB fal.